

Uluslararası "Tarihte Adana ve Çukurova" Sempozyumu Bildirileri Kitabı
(17-19 Nisan 2015 Adana - Türkiye)

International Symposium of "Adana and Çukurova in History" Proceeding Book
(17-19 April 2015, Adana/Turkey)

TARİHTE ADANA VE ÇUKUROVA CİLT IV

MİLLİ MÜCADELE'DEN GÜNÜMÜZE ADANA VE ÇUKUROVA

Editörler

Prof. Dr. Yılmaz KURT

M. Fatih SANSAR

ADANA - 2016

TARİHTE ADANA VE ÇUKUROVA CİLT IV

MİLLİ MÜCADELE'DEN GÜNÜMÜZE ADANA VE ÇUKUROVA

Editörler

Prof. Dr. Yılmaz KURT

M. Fatih SANSAR

Takım ISBN: 978-605-9354-62-2

ISBN: 978-605-9354-66-0

DOI: 10.37609/akya.2336

Yayıncı Sertifika No : 25465

Yayın Koordinatörü : Yasin DİLMEN

Dil Editörü : Yrd. Doç. Dr. Ömer Tuğrul KARA

Yabancı Dil Editörü : Özge Gül ZEREY

Mizanpaj : Ayşe ÇÖMEZ

Kapak : Rahime DİLMEN

Baskı ve Cilt : Reaksiyon Matbaacılık, ANKARA/2016

2016 AKADEMİSYEN A.Ş

Halk Sk. 5/A Yenışehir/ANKARA

Tel: 0312 431 16 33

www.akademisyen.com

Bu kitabın yayın hakkı AKADEMİSYEN KİTABEVİ'ne aittir. 5846 ve 2936 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Yasası Gereği herhangi bir bölümü, resmi veya yazısı, yazarların ve yayıncısının yazılı izni alınmadan tekrarlanamaz, basılamaz, kopyası çıkarılamaz, fotokopisi alınamaz veya kopya anlamı taşıyabilecek hiçbir işlem yapılamaz. Yazıların içerikleri yazarları bağlamaktadır.

Dağıtım Adresi

Akademisyen Kitabevi

Halk Sk. 5/A Yenışehir/ANKARA

Tel: 0312 431 16 33

www.akademisyen.com

2016

SEMPOZYUM KURULLARI LİSTESİ / HEAD OF SYMPOSIUM LIST

SEMPOZYUM BAŞKANI / SYMPOSIUM PRESIDENT

Hüseyin SÖZLÜ Adana Büyükşehir Belediye Başkanı / Adana metropolitan
municipality mayor

YÜRÜTME KURULU / EXECUTIVE COUNCIL

Prof. Dr. Yılmaz Kurt Ankara Üniversitesi / Ankara University, Turkey
Prof. Dr. Hasan Babacan Mehmet Akif Ersoy Ün. / Mehmet Akif Ersoy University, Turkey
Doç. Dr. Faruk Yıldırım Çukurova Üniversitesi / Çukurova University, Turkey
Yrd. Doç. Dr. Ömer Tuğrul Kara Çukurova Üniversitesi / Çukurova University, Turkey
Okutman M. Fatih Sansar Çukurova Üniversitesi / Çukurova University, Turkey
Halil Avşar Adana Büyükşehir Belediyesi / Adana Metropolitan Municipality
Mehmet Ali Arslan Adana Büyükşehir Belediyesi / Adana Metropolitan Municipality
Hacı Ahmet Yıldırım Adana İnsanına ve Kentine Hizmet Vakfı / Adana Human and
Urban Development Foundation

BİLİM KURULU / SCIENCE COUNCIL

Prof. Dr. Abdulkadir Donuk, İstanbul Üniversitesi, Türkiye / İstanbul University, Turkey
Prof. Dr. Abdulkadir Yuvalı, Erciyes Üniversitesi, Türkiye / Erciyes University, Turkey
Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu, Ankara Üniversitesi, Türkiye / Ankara University, Turkey
Prof. Dr. Alpaslan Ceylan, Atatürk Üniversitesi, Türkiye / Atatürk University, Turkey
Prof. Dr. Altan Çetin, Gazi Üniversitesi, Türkiye / Gazi University, Turkey
Prof. Dr. Bülent Çukurova, Çukurova Üniversitesi, Türkiye / Çukurova University, Turkey
Prof. Dr. Cüneyt Kanat, Ege Üniversitesi / Ege University, Turkey
Prof. Dr. Ema Mirjkoviç, Nis University / SIRBİA
Prof. Dr. İbrahim Yılmazçelik, Fırat Üniversitesi, Türkiye / Fırat University, Turkey
Prof. Dr. Kemal Çiçek, İpek Üniversitesi, Türkiye / İpek University, Turkey
Prof. Dr. Maria-Claude Tremouille, Rome / İTALY
Prof. Dr. Mehmet İnbası, Erciyes Üniversitesi, Türkiye / Erciyes University, Turkey
Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal, Pamukkale Üniversitesi, Türkiye / Pamukkale University, Turkey
Prof. Dr. Metin Ayışığı, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye / Yüzüncü Yıl University, Turkey
Prof. Dr. Mihai Maxim, Bükreş Üniversitesi, Romanya / Bukres University, Romania
Prof. Dr. Mirko Novak, Bern University / SWİTZERLAND

Doç. Dr. Ahmet Gündüz, Mustafa Kemal Üniversitesi, Türkiye / Mustafa Kemal University, Turkey
Doç. Dr. Bekir Koçlar, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye / Yüzüncü Yıl University, Turkey
Doç. Dr. Celil Arslan, Erciyes Üniversitesi, Türkiye / Erciyes University, Turkey
Doç. Dr. Cevdet Kırpık, Erciyes Üniversitesi, Türkiye / Erciyes University, Turkey
Doç. Dr. Christopher Miller, Texas Üniversitesi ABD / Texas University, the USA
Doç. Dr. Duygu Saban Okesli, Çukurova Üniversitesi, Türkiye / Çukurova University, Turkey
Doç. Dr. Gözde Ramazanoğlu, Çukurova Üniversitesi, Türkiye / Cukurova University, Turkey
Doç. Dr. Kemal Çelik, Başkent Üniversitesi, Türkiye / Başkent University, Turkey
Doç. Dr. Mustafa Aksoy, Marmara Üniversitesi, Türkiye / Marmara University, Turkey
Doç. Dr. Mustafa Alkan, Gazi Üniversitesi, Türkiye / Gazi University, Turkey
Doç. Dr. Salim Gökçen, Erzincan Üniversitesi, Türkiye / Erzincan University, Turkey
Doç. Dr. Tamer Balcı, Texas Üniversitesi, ABD / Texas University, the USA
Doç. Dr. Yusuf Ziya Bildirici, Pamukkale Üniversitesi, Türkiye / Pamukkale University, Turkey
Doç. Dr. Zübeyde Güneş Yağcı, Balıkesir Üniversitesi, Türkiye / Balıkesir University, Turkey
Doç. Dr. Zafer Gölen, Mehmet Akif Ersoy Ün., Türkiye / Mehmet Akif Ersoy University, Turkey
Yrd. Doç. Dr. Ebru Güher, Korkut Ata Üniversitesi, Türkiye / Korkut Ata University, Turkey
Yrd. Doç. Dr. Erdem Çanak, Çukurova Üniversitesi, Türkiye / Çukurova University, Turkey
Yrd. Doç. Dr. Serdar Girginer, Çukurova Üniversitesi, Türkiye / Çukurova University, Turkey
Yrd. Doç. Dr. Süleyman Hatipoğlu, Mustafa Kemal Ün., Türkiye / Mustafa Kemal Unv., Turkey

DESTEK VEREN KURUMLAR

Kültür ve Turizm Bakanlığı

Adana Valiliği

Çukurova Üniversitesi

Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi

Adana İnsanı ve Kentine Hizmet Vakfı

TAKDİM

Türklerin binlerce yıllık geçmi-
şe uzanan şanlı tarihinin araştırılması,
çeşitli akademik faaliyetlerle ortaya ko-
yulması, dolayısıyla milli bilincin oluşturu-
lması hayatî derecede önemlidir. Ceyhan
Belediye Başkanı olduğum günden
itibaren Türk tarihi ve kültürünü inceleyen
bir çok çalışmaya destek verdiğimiz
gibi, "*Ceyhan'dan Ceyhan'a 1. Ceyhan
Sempozyumu*" adlı akademik çalışma
ile Çukurova tarihi ve kültürünü araştıran
kıymetli araştırmacılar bize bir "*bilgi
şöleni*" sunmuşlardı.

Adana Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na aday olduğumuzda yine Adana ve Çukurova'nın tarihini ve kültürünü araştırma amacıyla yapılan her türlü çalışmaya destek vereceğimizi ifade etmiştik. Ne yazık ki Adana ve Çukurova tarihi henüz kapsamlı bir şekilde araştırılıp ortaya koyulmamıştı. Adanamızın marka değerini yükseltecek bir çok önemli tarihi gelişme unutulup gitmişti. Adana Büyükşehir Belediye Başkanı seçildikten hemen sonra, Adana tarihinin araştırılması konusunda arkadaşlarımız çalışmalara başladılar. Belediyemizin tüm imkanlarını kullanarak Türkiye'den ve yurtdışından, Adana ve Çukurova üzerine çalışma yapan akademisyen ve araştırmacıları Adana'da buluşturan "*1. Uluslararası Tarihte Adana ve Çukurova Sempozyumu*"nu gerçekleştirdik.

17-19 Nisan 2015 tarihleri arasında yapılan, "*1. Uluslararası Tarihte Adana ve Çukurova Sempozyumu*"na 40 farklı üniversiteden 170'den fazla bilim insanı katılarak bildirimlerini sundular. Adana ve Çukurova tarihinin ilk defa bu kadar kapsamlı ve bir bütün içerisinde ele alındığı bilimsel bir etkinliğe imza attık. Adana bölgesi, arkeoloji, tarih, sanat tarihi, mimarlık, eğitim, kültür, vakıflar, tarım, ticaret, göç ve iskan, basın yayın hayatı gibi önemli konulara temas edildi. Ramazanoğulları, Osmanlı döneminde Adana, Milli Mücadele döneminde Adana ve Cumhuriyet döneminde Adana konularında bir çok bildiri sunuldu. Fakat bu tür bilimsel çalışmaların kalıcı olabilmesi, sempozyumda sunulan bildirimlerin kitap halinde basılması ile mümkündür. Nitekim titiz bir çalışmanın sonucunda sempozyum bildirimleri toplanarak 4 cilt halinde kitaplaştırılmış oldu. Adana ve Çukurova tarihini en eski devirlerden günümüze kadar ele alan bu dev eseri Adanamıza kazandırmış olmaktan büyük gurur duyuyoruz.

Çukurova tarihi ve kültürü hakkında yapılmış her türlü çalışmayı destekleme ve yayın haline getirme kararlılığımız devam etmektedir. Nitekim Adana Kent Arşivi kurma çalışmalarımız devam etmekte olup, Osmanlı arşivlerinde bulunan Adana ile ilgili binlerce belge Adana'ya getirilmiş ve araştırmacılara sunulmak üzere çalışmalara yapılmıştır.

Elinizde bulunan 4 ciltlik "*1. Uluslararası Tarihte Adana ve Çukurova Sempozyumu Bildiri Kitabı*"nın Editörleri *Prof. Dr. Yılmaz KURT* ve *M. Fatih SANSAR* hocalarıma, kitapta bildirimleri bulunan tüm akademisyen ve araştırmacılara ve emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Hüseyin SÖZLÜ

Adana Büyükşehir Belediye Başkanı

ÖNSÖZ

I. Uluslararası Tarihte Adana ve Çukurova Sempozyumu 17-19 Nisan 2015'te

Adana'nın görkemli bir otelinde yurt içinden ve yurt dışından gelen 170'den fazla akademisyenin katılımı ile gerçekleştirildi. Sempozyuma akademisyen ve araştırmacılar büyük ilgi göstermiş ve 300'den fazla bildiri özeti gönderilmişti. Bu bildirilerin çok azı akademik yetersizlikten, bir çoğu ise imkanlar nedeniyle elenmek zorunda kalındı. 150 farklı bildiri kabul edilerek bildiri sahipleri Adana'ya davet edildiler. Fakat bazı katılımcılar son anda mazeret bildirerek katılmadıklarından 135 farklı bildiriyle iki gün boyunca 4 ayrı salonda ve ek olarak tarihi Kız Lisesi binasında yapıldı.

Tarihte Adana ve Çukurova Sempozyumu'nu yapmaktaki asıl amacımız, yıllardır yeterince araştırılmayan şehir ve bölge tarihini, en eski devirlerden günümüze kadar bir bütünlük içinde "*Adana ve Çukurova Tarihi*"ni ele alan kapsamlı bir eser ortaya çıkarmaktı. Sempozyumda, Çukurova arkeolojisi, ilkçağlarda Adana, Roma-Bizans-Haçlılar dönemi, Çukurova'nın fethi ve Türkleşmesi, Ramazanoğulları dönemi, Osmanlı döneminde Adana, Milli Mücadele'de Adana, Cumhuriyet döneminde Adana, mimarlık tarihi, sanat tarihi, kültür vb. konularda birbirinden kıymetli bildiriler sunuldu. "*Söz uçar yazı kalır*" deyişinde olduğu gibi asıl önemli olan sempozyumda sunulan bildirilerin yazılı metinlerinin toplanması, akademik bir incelemeden geçirilerek kitap halinde basılması hepsinden daha önemliydi.

Adana sempozyumunda sunulan bildiriler kitapta listesi görülen "*Bilim ve Hakem Kurulu*"na gönderilerek titiz bir inceleme yapılmış, bir kaç makale akademik yetersizlikten dolayı elenmiştir. Dolayısıyla sempozyum bildiri kitabında yer alan makaleler "*uluslararası hakemli*" bir yayın olarak tescillenmiştir. Bildiri kitabını 2-3 ay içerisinde yayımlanmasını hedeflemiştik. Ancak makalelerin hakem inceleme sürecinin uzaması ve teknik bazı sorunlar nedeniyle biraz gecikmeli de olsa yayına hazır hale geldi. Eser başta söz verdiğimiz gibi 4 cilt halinde, yaklaşık 2.500 sayfalık bir "*Adana ve Çukurova Tarihi Külliyyatı*" Adanalı hemşehrilerimize ve tarihçilere ulaştırılmış oldu.

Eserin genel editörlüğünü Prof. Dr. Yılmaz Kurt ve M. Fatih Sansar üstlendi. Ayrıca Arkeoloji ve Eskiçağ Tarihi editörlüğünü Yrd. Doç. Dr. K.Serdar Girginer, Ortaçağ Tarihi Editörlüğünü Prof. Dr. Cüneyt Kanat, Yeniçağ Osmanlı Tarihi editörlüğünü Prof. Dr. Orhan Kılıç ve Prof. Dr. Yılmaz Kurt, Yakınçağ Osmanlı Tarihi editörlüğünü Prof. Dr. Hasan Babacan ve Prof. Dr. Salim Gökçen, Cumhuriyet Tarihi editörlüğünü Prof. Dr. Kemal Çelik, Adana ve Çukurova Kültürü editörlüğünü Doç.Dr. Faruk Yıldırım hocalarımız üstlendiler.

Adana'da tarih sempozyumu yapılması ve sempozyum bildiri kitabının yayınlanmasında emeği geçen Akademisyen Yayınevi'ne, Adana Büyükşehir Belediyesi çalışanlarına, Adana İnsanına ve Kentine Hizmet Vakfı Başkanı Hacı Ahmet Yıldırım'a teşekkür ederiz. Büyükşehir Belediye Başkanımız Sayın Hüseyin Sözlü'nün değerli himayeleri olmasaydı bu sempozyum hiçbir şekilde gerçekleşmezdi. Sempozyuma hayat veren ise uzak ve yakından davetimize icabet ederek katılım sağlayan değerli bilim insanlarının göz nurları ve alın terleri oldu. Adana'ya böylesine değerli bir eseri kazandıranların isimleri bu eserle birlikte sonsuza kadar yaşayacaktır. Selam ve saygı ile.

Editörler

Prof. Dr. Yılmaz KURT

M. Fatih SANSAR

İÇİNDEKİLER

Sempozyum Kurulları

Adana Büyükşehir Belediye Başkanı Hüseyin Sözlü'nün Takdim Yazısı

Önsöz

İçindekiler

I. BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE'DEN GÜNÜMÜZE ADANA VE ÇUKUROVA

Bölüm Editörü

Prof. Dr. Kemal ÇELİK

1. **Yrd. Doç. Dr. Süleyman HATİPOĞLU,**
Adana'da Milli Mücadele'nin Teşkilatlanması 11
2. **Prof. Dr. Ulvi KESER,**
Milli Mücadele'de Adana Ve Ermeni Doğu Lejyonu 29
3. **Okt. M. Fatih SANSAR – (E.) Oprt. Dr. Nejat YAYCIOĞLU,**
Kendi Özel Arşivindeki Belgelere Göre Yaycıoğlu İbrahim Ağa ve Çukurova Kuva-i Milliyesi 53
4. **Doç. Dr. Yusuf Ziya BİLDİRİCİ,**
İstiklal Harbinde Çukurova'da Yıkıcı Faaliyetler 69
5. **Ahmet ERDOĞDU,**
Milli Mücadelede Yeni Adana Gazetesi'nin Rolü 99
6. **Ali BADEMÇİ,**
Türkistan'dan Çukurova'ya Üç Basmacı: Şir Muhammed - Nur Muhammed - Mirza Nefes 119
7. **Yrd. Doç. Dr. İbrahim İSLAM,**
İsmail Safa Özler (1885-1940), Adanalı Bir Fikir ve Siyaset Adamı 149
8. **Prof. Dr. Kemal ÇELİK,**
Atatürk'e Yakın Bir Adanalı: Hasan Ferit Celal Güven 173
9. **Yrd. Doç. Dr. Cengiz ŞAVKILI – Cansu YİĞİT,**
Cumhuriyet Dönemi Seyhan (Adana) Milletvekillerinden Remzi Oğuz Arık ve Siyasi Faaliyetleri ... 185
10. **Prof. Dr. Selçuk URAL – Arş. Gör. Muharrem TURP,**
Adana'da Yerel Basın (1923-1965) 209
11. **Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali KARAMAN,**
1925 Adana Pamuk Kongresi ve Cumhuriyetin Kuruluş Dönemi Pamuk Politikaları 229
12. **Prof. Dr. Zafer GÖLEN,**
Abdullah Cevdet'in Anlatımıyla Adana 1928 247
13. **Yrd. Doç. Dr. Mehmet PINAR,**
Adana'da 1930 Belediye Seçimleri ve Yaşanan Olaylar 267
14. **Prof. Dr. Fahri SAKAL,**
Tekparti Dönemi Teftiş Raporlarına Göre Çukurova'da Sosyo-Ekonomik Durum 283
15. **Arş. Gör. Nur SÜRBAHANLI,**
Mimar Semih Rüstem Temel'in Adana Yapıları 307

16. Doç. Dr. Kadir ŞEKER, Arşiv Belgelerine Göre 1930-40 Yılları Arasında Adana'da Meydana Gelen Sel Felaketleri ve Devletin Aldığı Önlemler	325
17. Yrd. Doç. Dr. Birgül BOZKURT, Demokrat Parti'nin Adana'da Örgütlenmesi	345
18. Doç. Dr. Bekir KOÇLAR, Başbakan Menderes'e Yönelik Bir Yolsuzluk Suçlaması: Adana Şeker Fabrikası Olayı.....	363
19. Doç. Dr. Şeref İBA, Anayasa Tarihinde Yasama Meclisleri Ve Adana Temsilcilerinin Rolü.....	387
20. Doç. Dr. D. Ali ARSLAN-Doç. Dr. Sadettin BAŞTÜRK -Gülten ARSLAN, Çok Partili Dönemin Başlangıcından 12 Eylül Askeri Darbesi'ne Siyasi Tarihimizde Adana Milletvekilleri	397
21. Doç. Dr. D. Ali ARSLAN-Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÇAĞLAYANDERELİ-Gülten ARSLAN, 12 Eylül Askeri Darbesi'nden Üçüncü Bin Yıla Adana Milletvekillerinin Sosyolojik Analizi	421

II. BÖLÜM

ADANA: İNSAN, ŞEHİR VE KÜLTÜR

Bölüm Editörü

Doç. Dr. Faruk YILDIRIM

1. Prof. Dr. Ahmet Emre BİLGİLİ, Bireysel ve Kültürel Bir Kazanım Olarak Şehir Kültürü -Adana Örneği	449
2. Prof. Dr. Osman Fikri SERTKAYA, Ceyhan'ın Bazı Mahalleleri İle Civarındaki Bazı Yerleşim Mahallerinin İsimleri Üzerine Açıklamalar	461
3. Yrd. Doç. Dr. Ali DOĞANER, Çukurova Bölgesinde Konargöçer Yaşam Biçiminin Dünü ve Bugünü	471
4. Prof. Dr. Necati DEMİR, Merv'den Viyana'ya Oğuz Göçü Ve Fettahoğulları Örneği	489
5. Yrd. Doç. Dr. Ayşe Atıcı ARAYANCAN, Tarihi Ve Siyasi Boyutları İle Nusayrîlik: Çukurova Özelinde.....	515
6. Prof. Dr. Münir YILDIRIM, Dinler Tarihinde Adana Ve Çukurova	525
7. Doç. Dr. Nejdet GÖK, Adana Ramazanoğulları Ailesinden Mahmut Sami Ramazanoğlu ve Cumhuriyet Devri Anadolu Tasavvuf Anlayışında Yeni Bir Dönem-Erenköy Cemaati	531
8. E. Prof. Dr. Abdulkadir YUVALI, Çukurova'daki Darendelilerin Sözlü Tarih Projesi Hakkında Bir Değerlendirme	555
9. Dr. Mustafa AKSOY, Çukurova'da Kürtler: Kürtler ve Türkler Birbirlerinin Nesi Olur?	563
10. (E.)Prof. Dr. Tuncer BAYKARA, Adana Yöresinde Türk Kültürünü İlgilendiren Yaşayan Hususlar: Ordu, Zeybek Ve Kız-Kulesi	571
11. Dr. Sibel AKOVA - Dr. Tuba ÇEVİK ERGİN, Batı Balkanlar Göçmenlerinin Türkiye'deki Kültürleşme Süreçleri "Adana İli Örnelemi"	577

ADANA'DA MİLLİ MÜCADELE'NİN TEŞKİLATLANMASI

Süleyman HATİPOĞLU*

ÖZET

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda imzalanan Mondros Mütarekesi, İtilaf Devletlerine Anadolu ve Doğu Trakya topraklarını da paylaşma fırsatı vermişti. Bu sırada Halep'te bulunan 7. Ordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa bazı tedbirler alarak, bu işgalin önüne geçmeye çalışmıştır. Mustafa Kemal Paşa 31 Ekim 1918 tarihinde Adana'da konuşlanan Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığına atanmış ve 10/11 Kasım 1918 tarihine kadar Adana'da kalmıştır. Mustafa Kemal Paşa Adana'da bulunduğu bu sürede bazı askeri tedbirler aldığı gibi, sivil toplum örgütlerinin ileri gelenlerine de zaman zaman bir araya gelerek, fikir alışverişinde bulunmuştur. Adanalıların bu fikirlerini de göz önünde bulunduran Mustafa Kemal Paşa bölgede sivil direniş odakları oluşturmuştur. Mustafa Kemal Paşa, bölge halkına komuta ettiği Yıldırım Ordularından silah vererek Kuva-yi Milliye'nin oluşumunda bilinçli bir şekilde ön ayak olmuştur. Bu durum üzerine İstanbul Hükümeti Mustafa Kemal Paşa'nın mevcut durum karşısında ters bir durum takınacağını fark etmiş ve bunun üzerine 7 Kasım 1918'de Yıldırım Orduları Grubu'nu fesh ederek Mustafa Kemal Paşa'yı İstanbul'a çağırmıştır. Bu çağrı üzerine Mustafa Kemal Paşa 10/11 Kasım 1918'de Adana'dan İstanbul'a hareket etmiştir.

Böylece Mustafa Kemal Paşa Adana'da kaldığı bu on gün içerisinde Milli Mücadelenin temellerini atmıştır. Bu bağlamda Mustafa Kemal Paşa Güney bölgesinde bölge halkının teşkilatlanmasında göstermiş olduğu çaba ve gayretlerin sonucunda oluşturulan Kuva-yi Milliye sayesinde bölgede ilk milli direnişleri başlatmıştır. Çukurova yöresinde başlayan bu milli direnişler gittikçe bütün kutsal vatan topraklarına yayılmış, çığ gibi büyüyerek Milli Mücadele şeklini almış ve düzenli ordu

* Yrd. Doç. Dr. Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi
Antakya/Hatay shatip@mku.edu.tr

geçirmemiş değildir. Lakin bu memleketin güzide evlatları daima o felaketlere mukabele etmiş, mukavemet göstermiş, muhafazayı mevcudiyet için çalışmışlardır. Bana, milletin halası yolunda ilk teşebbüs hissini bu mukaddes topraklardan gelmiş olması hasebiyle, hemşerisi olmakla mübâhî olduğum bu toprakları tebci ederim.”⁵²

sözleriyle açıklaması, yukarıda belirttiğimiz olaylardan kaynaklanmıştır. Bütün bu bilgi ve verilere dayanarak, Mustafa Kemal Paşa Millî Mücadele'nin fikri temelini Adana'da kaldığı bu günlerde atmıştır, diyebiliriz.

KAYNAKÇALAR

- ARSLAN, Abidin, *Atatürk ve Adana*, Adana, 1984
Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri-IV, Derleyen, Nimet Arsan, Ankara
Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c.2, Ankara, 1989,
AYDEMİR, Ş.Süreyya, *Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa*, c.3, İstanbul, 1985
AYDEMİR, Şevket Süreyya, *Tek Adam*, c.1, İstanbul, 1985
BAYUR, Y. Hikmet, *Atatürk'ün Hayatı ve Eseri*, Ankara, 1990
BAYUR, Y. Hikmet, *Türkiye Devleti'nin Dış Siyaseti*, Ankara, 1973
ÇELİK, Kemal, *Millî Mücadele'de Adana ve Havalisi (1918-1922)*, Ankara, 1999
ENER, Kasım, *Çukurova Kurtuluş Savaşı'nda Adana Cephesi*, Ankara, 1970
ESİN, Necmettin, “Birinci Cihan Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Yıllarında Atatürk'ün Görüşleri”, *Cumhuriyetin Ellinci Yılına Armağan*, Ankara, 1973
GİRİCİ, A. Gani, *Derlediğimiz Hatıraları* (20 Ağustos 1986), Adana, 1986
GÖYÜNÇ, Nejat, “Millî Mücadele'de Sivil ve Askerî İdare İlişkileri”, *İkinci Askerî Tarih Semineri Bildiriler*; Ankara, 1985.
GRONAU, Dietrich, *Mustafa Kemal Atatürk ve Cumhuriyetin Doğuşu*, Çev.: Gülderen Koralp Pamir, İstanbul, 1994
HATİPOĞLU, Süleyman, *Filistin Cephesi'nden Adana'ya Mustafa Kemal Paşa*, İst., 2009
HATİPOĞLU, Süleyman, “Atatürk ve Hatay'ın Anavatan'a Katılması”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.102 (Haziran, 1996), İstanbul
HATİPOĞLU, Süleyman, “Millî Mücadelede Dörtöl ve İlk Kurşun”, *Sosyal Bilimlerde Araştırmalar*, c.1, S.5 (Mart, 1992), Ankara, 1992
JAESCHKE, Gotthard, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi*, Ankara, 1989
KİNROSS, Lord, *Atatürk Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, İstanbul, 1984
KUŞÇU, Samet, “Kurtuluş Savaşı'nın İlham Kivılcımı Hatay Toprağında Kutsal Direniş”, *Güneyde Kültür*, S.10 (Aralık, 1989), Hatay, 1989
LEWIS, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev. Metin Kıratlı, Ankara, 1984
OMURTAK, Salih, Yücel, H. Ali, vd., “Atatürk”, *İslam Ansiklopedisi*, c.1, İstanbul, 1987
ONAR, Mustafa, *Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları*, Ankara, 1995
ÖZÇELİK, Ayfer, *Ali Fuad Cebesoy*, Ankara, 1983
SANDERS, Liman Von, *Türkiye'de Beş Sene*, Haz. Muzaffer Albayrak, İstanbul, 2007
SEVÜK, İsmail Habib, *O Zamanlar*, Ankara, 1981
SOYAK, Hasan Rıza, *Atatürk'ten Hatıralar*, İstanbul, 2006
ŞAPOLYO, E. Behnan, *Kemal Atatürk ve Millî Mücadele Tarihi*, İstanbul 1958
ŞİMŞİR, Bilal, *Malta Sürgünleri*, İstanbul, 1985
TANSEL, Selahattin, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, c.1, Ankara, 1977
TEZER, Şükrü, *Atatürk'ün Hatıra Defteri*, Ankara, 1972
YAYCIOĞLU, Necat, *Atatürk ve Çukurova*, Adana, 1996, s.11

⁵² *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, c.2, Ankara, 1989, s.117-118; İsmail Habib Sevük, *O Zamanlar*, Ankara, 1981, s.264

MİLLİ MÜCADELE'DE ADANA VE ERMENİ DOĞU LEJYONU

Ulvi KESER*

ÖZET

Birinci Dünya Savaşı sürecinde Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalama stratejileri planlayan ve Akdeniz'le birlikte Ortadoğu'yu arka bahçesi olarak gören Fransa ile İngiltere Kıbrıs adasında başlattıkları ortaklık çerçevesinde önce Çanakkale cephesinden getirilen Türk savaş esirleri ve hemen ardından da Fransa'nın dünyanın dört bir yanından çeşitli şekillerde toplayarak Mısır'ın Port Said kentinde topladığı Ermenileri askeri eğitimden geçirmek üzere Kıbrıs adasında açtıkları kamplar konusunda da işbirliği içerisine girerler. 30 Ekim 1918 sonrasında Anadolu'ya gönderilen ve özellikle Adana ve civarını kan gölüne çeviren Ermeniler artık askeri disiplinin tamamen dışında eli kanlı katiller olurlar ve kendilerine komuta eden Fransız subayları bile dinlemezler. Ankara Antlaşması sonrasında Çukurova bölgesinin tahliye edilmesinin ardından İngilizler de Kıbrıs'taki Ermeni kamplarını kapatmak zorunda kalırlar; ancak geride binlerce masum insanın kanı kalmıştır. Bu çalışma kapsamında Ermeni Doğu Lejyonu tarafından özellikle Adana ve havalisinde yürütülen faaliyetler ve Ankara Antlaşması'na kadar geçen süreç yurtiçi ve yurtdışı çeşitli arşiv belgeleri vasıtasıyla aktarılacaktır.

Anahtar Kelimeler; *Fransa, Kıbrıs, İngiltere, Ermeni Doğu Lejyonu, Adana*

ADANA AND ARMENIAN LEGION d'ORIENT IN THE NATIONAL STRUGGLE

Abstract

France and England having a great collaboration during WWI so as to collapse Ottoman Empire, and regarding Mediterranean and the Middle East Area as their backyards have firstly established POW camps for Turkish POWs captured and taken from Gallipoli Front, and then French Armenian legion D'Orient Camp in Cyprus for the Armenian people collected in so many different ways all around the world and taken firstly to Post Said and to Cyprus so as to train them as the military personnel. Armenians having trained in these camps are firstly taken to Adana Area just after 30th October 1918, being out of

* Prof..Dr., Girne Amerikan Üniversitesi İşletme ve Ekonomi Fakültesi Dekanı, GAÜ Kıbrıs Araştırmaları Merkezi (GAÜ-KAM) Başkanı, ulvi.keser@gmail.com

KAYNAKÇALAR**A- Arşiv Kaynakları**

- 1-Başbakanlık Osmanlı Arşivi
- 2-Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arşivi
- 3-Fransa Savunma Bakanlığı Arşivi
- 4-Fransa Dışişleri Bakanlığı Arşivi
- 5-İngiltere Foreign Office Archive
- 6-KKTC Kıbrıs Türk Milli Arşivi

B-Basılı Eserler

- AKGÜN, Seçil, *General James G. Harbord'un Anadolu Gezisi ve Ermeni Meselesine Dair Raporu*, Tercüman Yay., İstanbul, 1981
- AKYÜZ, Yahya, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1975.
- BASIN YAYIN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, *Documents, Volume I*, İkinci Baskı, Ankara BDAGM, *Osmanlı Belgelerinde Ermeni-Fransız İlişkileri (1918-1919), Cilt II*, Ankara, 2002
- BIYIKLIOĞLU, Tevfik, *Atatürk Anadolu'da (1919-1921)*, Ankara, 1959
- CENGİZ, H., *Ermeni Komitelerinin A'mal ve Harekât-ı İhtilaliyesi*, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1983
- CEBESOY, Ali Fuat, *Milli Mücadele Hatıraları*, Vatan Yay., İstanbul, 1953
- DELİORMAN, Altan, *Türklere Karşı Ermeni Komiteleri*, İstanbul, 1975
- EROĞLU, Veysel, *Ermeni Mezalimi*, İstanbul, 1978
- EMİLİANİDES, Achille, *Histoire De Chyprus*, Paris, 1963
- ENER, Kasım, *Çukurova Kurtuluş Savaşı'nda Adana Cephesi*, Ankara, 1996
- ERİM, Nihat, *Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs*, Ankara, 1975
- GAZİOĞLU, Ahmet C., *Kıbrıs'ta Türkler (1570-1878)*, Cyrep Yayınevi, Lefkoşa, Ocak 1994.
- GENELKURMAY BAŞKANLIĞI, *Tarih Boyunca Ermeni Meselesi*, Ankara, 1979
- GENELKURMAY BAŞKANLIĞI, *Türk İstiklal Harbi*, IV. Cilt, Güney Cephesi, Ank., 1966
- GENELKURMAY BAŞKANLIĞI, *Güncel Konular*, Ankara, Ağustos 1987
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib, *Milli Mücadele Başlarken Mondros Mütarekesinden Sivas Kongresine, Birinci Kitap*, Türkiye İş Bankası Yay., TTK Basımevi, Ankara, 1959
- GÜREL, Şükrü S., *Kıbrıs Tarihi (1878-1960)*, Ankara, Kasım 1984
- GÜRÜN, Kamuran, *Ermeni Dosyası*, Ankara, 1983
- GÜVENÇ, Nazım, *Kıbrıs Sorunu Yunanistan ve Türkiye*, İstanbul, 1984
- HATİPOĞLU, Süleyman, *Türk-Fransız Mücadelesi (Orta Toros Geçitleri 1915-1919)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2001
- KARAGİL, Nevzat, *Kıbrıs Meselesi Üzerinde Son Konuşmalar ve Yazılar*, İstanbul, 1964
- KOÇAŞ, Sadi, *Ermeniler ve Türk-Ermeni İlişkileri*, Ankara, 1967
- LOTİ, Pierre, *Sevgili Fransa'mızın Doğudaki Ölümü*, Ankara, 2002
- Mc CARTHY, Justin, *Ölüm ve Sürgün*, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1998
- MÜDERRİSOĞLU, Alptekin, *Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları*, Ankara, 1990
- İRTEM, Süleyman Kani, *Ermeni Meselesinin İçyüzü; Ermeni İsyancıları Tarihi, Bomba Hadisesi, Adana Vak'ası, Meclis-i Mebusan Zabıtları*, Temel Yay., İstanbul, Temmuz 2004
- OBERLING, Pierre, *The Road to Bellapais*, New York, 1982
- ONAR, Mustafa, *Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları II*, Kültür Bakanlığı Atatürk Dizisi 45, Ankara, 1995
- OLCAY, Osman, *Sevres Andlaşmasına Doğru*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No. 455, Ankara, 1981

- ÖZOĞUZ, Esat, *Adana'nın Kurtuluş Mücadelesi Hatıraları*, Ülkü Matbaası Yay., İstanbul, 1935
- PELHMREICH, Paul, C., *Sevr Entrikaları*, İstanbul, 1996
- PRICE, M.Philip, *A History of Turkey from Empire to Republic*, The Mac Millan Company Yay., Londra, 1961
- REDAN, Pierre, *La Cilicie et Le Problème Ottoman*, Paris, 1921
- JAESCHKE, Gotthard, *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1991
- SAYIL, Altay, *Kıbrıs Polis Tarihi*, Lefkoşa, 1985
- SELAHADDİN BEY, M., *İttihad ve Terakki'nin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti'nin Yıkılışı Hakkında Bildiklerim*, İstanbul, 1989
- SERT, Selehattin, *Fransızların Ermenileri Yok Etme Planı Kilikya 1918-1922 Haçin Ölüm Kampı*, Kum Saati Yay., İstanbul, 2005
- SEVINÇ, Necdet, *Arşiv Belgeleriyle Ermeni İddiaları ve Gerçekler*, Avrasya-Bir Vakfı Yay., Ankara, 2003
- SONYEL, Salahi R., *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1973
- SONYEL, Salahi, *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri*, Ankara, 1995
- SÜSLÜ, Azmi-Fahrettin Kırzioğlu-Refet Yinanç-Yusuf Halaçoğlu, *Türk Tarihinde Ermeniler*, Ankara, 1995
- STEPHENS, Robert, *Cyprus-A Place of Arms*, Londra, 1966
- TANSEL, Selahattin, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, Cilt I, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., Ankara, 1991
- TEKEIAN, Charles Diran, *L'Action Franco-Arménienne*, Editions Ernest Leroux, Paris, 1919
- TOLUNER, Sevin, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, İstanbul, 1977
- TOYNBEE, Arnold J., *The Western Question in Greece and Turkey*, New York, 1970
- TURAN, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi-I*, İstanbul, 1991
- URAL, Gültekin, *Ermeni Dosyası*, İstanbul, 1998
- URAS, Esat, *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi*, İstanbul, 1987
- YAVUZ, Bige, *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994
- ZEIDNER, Robert F., *The Tricolor Over The Taurus: The French In Cilicia and Vicinity 1918-1922*, TTK Yay., Ankara, 2005

C- Makaleler

- AKBIYIK, Yaşar, "Maraş'ın İşgali Sırasında Fransız-Ermeni Münasebetleri", *Askeri Tarih Bülteni*, Genelkurmay Başkanlığı, Ankara, Ağustos 1989, s. 99
- AYTEKİN, Halil, "Kıbrıs Ermeni Askerî Kampları", *Kıbrıs'ın Dünü Bugünü Uluslararası Sempozyumu*, Ankara, 1993, s. 304.
- FEIGL, Erich, "Kısaçaktaki Türkiye", *Kıbrıs'ın Dünü Bugünü Uluslararası Sempozyumu*, Ankara, 1993, s. 25.
- GEÇER, Ahmet, "Hatay Ermeni Olaylarında Fransa'nın Rolüne Dair Birkaç Belge", *TÜBAR-XXXV*, Bahar 2014, s. 157.
- KAPLAN, Sam, "Documenting History, Historicizing Documentation; French Military Officials' Ethnological Reports on Cilicia", *Comparative Studies in Societies and History*, Volume 44, No 2, Nisan 2002, s. 351.
- KAPYALI, Can, "Birinci Dünya Savaşında Müttefik Ordularında Görev Alan Ermeni Milis Kuvvetleri" *BTTD*, Ankara, Mart-Haziran 1991, Sayı 73-76, s. 109

- KETSEMANIAN, Varak, "Armenian Legion d'Orient", *The Armenian Weekly*, 10 Mart 2014, s.5-8.
- KOLOĞLU, Orhan, "Ermeni Sorunu", *Popüler Tarih Dergisi*, İstanbul, Mart 2001, Sayı 10, s. 36,
- MUTLUÇAĞ, Hayri, "Bir İşbirlikçi Vezirin Marifetleri", *Türk Tarih Dergisi*, Eylül 1970, Sayı 36, s. 75-78
- NESİM, Ali, "Mustafa Nuri Efendi", *Yeni Kıbrıs*, Lefkoşa, Nisan 1990, s. 28
- NESİM, Ali, "Bir Kalebend", *Yeni Kıbrıs Dergisi*, Nisan 1989, s. 29
- SONYEL, Salahi R., "Turco-Armenian Relations", *Belleten, Cilt VIII*, Sayı 221, Ankara, Nisan 1994, s. 414.
- SONYEL, Salahi R., "Yeni Belgelerin Işığı Altında Ermeni Tehcirleri", *Belleten, Cilt XXXVI*, Sayı 141-144, Ankara, 1972, s. 45.
- SONYEL, Salahi R., "Yeni Belgelerin Işığı Altında Ermeni Tehcirleri", *Belleten, Cilt XXXVI*, Sayı 141-144, Ankara, 1972, s. 43.
- TAUBER, Eliezer, "La Légion d'Orient et la Légion Arabe", *Revue Française d'Histoire d'Outre-mer*, Tome 81, No 303, 1994, s. 173.
- VARNAVA, Andrekos, "Imperialism First, the War Second; the British, an Armenian Legion, and Deliberations on Where to Attack the Ottoman Empire, November 1914-April 1915", *Historical Research*, Volume 87, No 237, Ağustos 2014, s. 535.
- VARNAVA, Andrekos, "Imperialism First, the War Second; the British, an Armenian Legion, and Deliberations on Where to Attack the Ottoman Empire, November 1914-April 1915", *Historical Research*, Volume 87, No 237, Ağustos 2014, s. 534

D- Süreli Yayınlar

Askeri Tarih Bülteni
 Belleten
 BTTD (Belgelerle Türk Tarihi Dergisi)
 Comparative Studies in Societies and History
 Historical Research
 Milliyet
 Popüler Tarih Dergisi
 Revue Française d'Histoire d'Outre-mer
 The Armenian Weekly
 The Cyprus Gazette
 The Times
 TÜBAR
 Yeni Kıbrıs

E-İnternet Kaynakları

www.imprescriptible.fr/documents/heure
[www. http://ermenian.org/turkce/vkayutyun.php](http://www.ermenian.org/turkce/vkayutyun.php).
www.tallarmeniantale.com/exodus.htm.
www.armeniangenocide.com.
<http://ecole.nav.traditions.free.fr/jeannedarc.htm>
<http://www.zoryaninstitute.org/pdf/Stanely%20Kerr%20Archives%20044.pdf>
www.armeniangenocide.com.
www.mersin.gov.tr/contents.php.

KENDİ ÖZEL ARŞİVİNE GÖRE YAYCIOĞLU İBRAHİM AĞA VE DOĞU ÇUKUROVA KUVAY-İ MİLLİYESİ

M.Fatih SANSAR*
Y.Nejat YAYCIOĞLU**

ÖZET

Milli Mücadele'de Güney Cephesi'nde Fransız işgaline karşı yürütülen savaşın kazanılmasında, Kuvay-i Milliye birliklerinin büyük başarısı etkili olmuştur. Doğu Çukurova (Doğu Kilikya)'da özellikle Andırın-Kadirli-Kozan hattında savaşan Kuvay-i Milliye birlikleri arasında Yaycıoğlu İbrahim Ağa önemli bir isim olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaycıoğlu İbrahim Ağa, bölgenin ileri gelenlerinden biri olup, savaşta büyük hizmetleri görülmüş, İstiklâl Madalyası ile ödüllendirilmiştir. Bu gün torunu Y. Necat Yaycıoğlu'nun elinde bulunan yaklaşık 150 belge, Doğu Çukurova Kuvay-i Milliyesi hakkında önemli bilgiler vermektedir. Özellikle Kuvay-i Milliye çetelerinin yapısı, halka olan ilişkileri, silah ve cephane durumları, asker kökenli komutanlarla ilişkileri gibi konulara ışık tutmaktadır.

Çalışmamızda, kendi özel arşivindeki orijinal belgelerden yola çıkarak Yaycıoğlu İbrahim Ağa'nın hayatı ve bölgedeki Kuvay-i Milliye birliklerinin durumu ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler : *Yaycıoğlu İbrahim Ağa, Kuvay-i Milliye, Çukurova, Andırın, Osman Tufan Paşa*

ACCORDING TO HIS PRIVATE ARCHIVE, YAYCIOĞLU İBRAHİM AĞA AND EAST ÇUKUROVA NATIONAL FORCES

Abstract

On the Southern Front of the War of Independence the battles were fought mainly against the French occupation forces, and the victory was due to the great

* Okutman, Çukurova Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, Adana.

** Emekli Operatör Doktor, Adana.

cephelere asker gönderilmesi gibi konulara ışık tutmaktadır. Andırın Müdafa-i Hukuk Cemiyeti'nin masraf defteri, bölge halkının özverili desteğini açıkça göstermektedir. Toplanan yardımların ve yapılan harcamaların kuruşu kuruşuna kaydedilmesi, hukuk ve nizama uygunluğu kayda değerdir. Söz konusu arşiv Andırın Kuvay-i Milliye teşkilatının sosyal yönünü ortaya koyan kıymetli belgeler içermektedir.

KAYNAKÇALAR

Yaycıoğlu İbrahim Ağa Arşivi belgeleri

ARIKOĞLU, Damar Hatıralarım, İstanbul 1961.

ÇAMURDAN, Ahmet Cevdet, Kurtuluş Savaşı'nda Doğu Kilikya Olayları, Adana 1969.

ÇELİK, Kemal Milli Mücadele'de Adana ve Havalisi (1918-1922), TTK Yayınları, Ank. 1999.

ENER, Kasım, Çukurova Kurtuluş Savaşı'nda Adana Cephesi, Ankara 1970.

General Osman Tufan, Kilikya Bölgesinde Milli Hareketler ve Kozan Sancağı İle Mühlakatının Kurtuluş Hatıraları, Bahar Matbaası-1964.

KARAMÜFTÜOĞLU, Abdullah, Kadiri (Flavyapolis), Endüstri Basım ve Yay., İzmir 1958.

KÜTÜK, Abdurrahman, Kurtuluş Savaşı'nda Yukarı Çukurova, Y.Y.Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Van 2013.

YAYCIOĞLU, Y. Nejat, Osman Tufan Paşa, Adana 2012.

YORULMAZ, Şerife, Çukurova'da Kuva-yı Milliye Teşkilatlanmasının Temel Özellikleri, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S. 35-36, Mayıs-Kasım 2005, s. 345-373.

EKLER

Ek 1:
Yaycıoğlu İbrahim Ağa (1870-1942)

İSTİKLÂL HARBİ'NDE ÇUKUROVA'DA YIKICI FAALİYETLER

Yusuf Ziya BİLDİRİCİ*

Özet

Çukurova çevresindeki yüksek rakımlı dağların çevrelediği coğrafyasının stratejik konumu yanında zengin kaynakları bakımından tarih boyunca birçok milletin yakın ilgisini çekmiş, onlara ev sahipliği yapmıştır.

Çukurova coğrafyasının merkezi sayılan Adana'yı kontrol edecek güçler diğer bölgelerin geçiş noktasının da hâkimi olacaktı. Roma, Bizans imparatorluklarının böl ve yönet politikaları gereği bölgede dağınık şekilde yerleştirilen Ermeni toplumuyla Haçlı Seferlerinden itibaren ilgilenen İngiltere ve Fransa için buradaki kaynaklar gelişmiş sanayilerine büyük katkılar sağlayacaktı.

I. Dünya Savaşı ile petrol kaynaklarını kontrol eden bu güçler arasında Çukurova önemli bir pazarlık konusu teşkil etmiştir. Musul'un zenginliklerini İngiltere'ye bırakarak bu bölgede sömürü düzeni kurmak isteyen Fransa, Mondros Antlaşması'ndan itibaren Ermeni sakinleri kullanarak işgalini kalıcı konuma getirmek amacıyla Türk varlığına yönelik yıkıcı faaliyetlerin zeminini oluşturmuştur.

Anahtar kelimeler: *Adana, Fransa, Ermeniler, işgal, yıkıcı faaliyetler.*

THE SUBVERSIVE ACTIVITIES IN TURKISH INDEPENDENCE WAR, IN ÇUKUROVA

Abstract

Çukurova, with strategic location around the high-altitude as well as the rich resources of there gion surrounded by mountains attracted the close attention of many nations through out history, has been home for them.

* Doç.Dr. Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.
yziya@pau.edu.tr

Padişahın da Millî Kuvvetlerin başlattıkları harekâta taraftar olmadığı gösterilmek istenmiştir.

Bölgede uçaklar ve casuslar vasıtasıyla dağıtılan beyannamelerle halkın Millî Mücadele hareketine duydukları güvenini sarsmak, halkın harekete katılımını olumsuz yönde etkilemek istemişlerdir.

Sömürgelerinden getirdikleri Müslüman askerlere de Millî Kuvvetler'in İstanbul'daki Halife'nin buyruklarınakarşı gelenler topluluğu oldukları teması işlenmiş, olası saf değiştirmelerin önüne set çekilmiştir.

İşgal güçlerinin dağıttıkları fetva ve beyannamelerdeki "Ulu'l-emre itaat farzdır" gibi ifadelerle, işgal güçlerine karşı harekete katılanların Allah'ın gazabına duçar olacakları vurgulanarak, halkın zihinleri karıştırılmış, bölgede sağlanmaya çalışılan birlik ve beraberlik duyguları tahrip edilerek, halk arasında ve cephede Millî Kuvvetlere karşı tepkilerin başlamasına, cephede çarpışan gönüllülerin firar etmelerine ortam hazırlanmıştır.

İşgal güçlerinin elindeki geniş imkânları beşinci kol vasıtasıyla harekete geçirerek, bölgede ve cephede millî direnci zayıflatmaya yönelik olumsuzluklar çıkarmalarına karşın, yaratılıştan hür yaşama aşkıyla dolu Adanalılar organize olmayı başarmış, karşı propaganda ve mertçe mücadele yolunu seçerek, imanla olmazı başarmışlardır.

KAYNAKÇALAR

I.Genelkurmay ATASE Arşivi Belgeleri

Arşiv Klasör Dosya Fihrist

- A. 4-5280, K. 240, D. 42, F. 68.
- A. 4-5280, K. 240, D. 42, F. 143.
- A. 8-7974, K. 946, D. 4-2, F. 52.
- A 8-7974, K. 946, D. 4-2, F. 67.
- A. 8/7974, K. 946, D. 4-4, F. 9.
- A. 8/7974, K. 946, D. 4-4, F. 10.
- A. 8/7974, K. 946, D. 4-4, F. 14.
- A. 8/7974, K. 946, D. 4-4, F. 12.
- A. 8/7974, K. 946, D. 4-4, F. 26.
- A. 8/7974, K. 946, D. 4-4, F. 35.
- A 8-7974, K. 946, D. 4-2, f. 45.
- A. 8/7974, K. 946, D. 4-4, F. 52.
- A. 8/7974, K. 946, D. 4-4, F. 55.
- A. 8/7974, K. 946, D. 4-4, F. 171.
- A. 8/7974, K. 946, D. 4.5, F.10.
- A 8-7974, K. 947, D. 16-9, , F. 28.
- A 8-7974, K. 947, D. 16-9, F. 41.
- A. 8-7984, K. 947, D. 16-9, F. 79.

- A. 8-7984, K. 947, D. 16-9, F. 163.
 A. 8-7984, K. 947, D. 16-9, F. 165.
 A. 1/4282, K. 597, D (328-A), F. 59
 A. 147-A, K. 597, D. (328-A), F. 59-1.
 A. 1/4282, K. 597, D. 147-A, F. 59-1.

II.Basın

Yeni Adana.
 Ögüd.

III.Süreli Yayınlar

GENELKURMAY BAŞKANLIĞI, *Harp Tarihi Vesikalari Dergisi*, Haziran 1955, Sayı: 12, Belge No: 308.

IV.Hatıra Eserler

ARIKOĞLU, Damar, *Hatıralarım*, Tan Gazetesi ve Matbaası, İstanbul 1961.
 ATATÜRK, Kemal, *Nutuk*, c. I, İstanbul 1973.
 BREMOND, Eduard, “La Cilicie en 1919-1921”, *Revedes Etudes Armeniennes (1921)*’den ayrı basım, Paris 1921.

V.Eserler

AKANDERE, Osman, “11 Nisan 1920 (1336) Tarihli Takvim-i Vekâyi’de Kuvayı Milliye Aleyhinde Yayınlanan Kararlar”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 24, Kasım 1999-2003. s 417-467.
 AKBİYİK, Yaşar, *Millî Mücadele’de Güney Cephesi (Maraş)*, Kültür Bakanlığı Kaynak Eserler/43, Sevinç Matbaası, Ankara 1990.
 AKYÜZ, Yahya, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919-1922*, T.T.K. Basımevi, Ankara 1988.
 ASLAN, Kadir, *Millî Mücadele’de Dörtüyl*, Kültür Ofset Basımevi, Hatay 1991.
 AYTEKİN, Halil, *Kıbrıs’ta Monarga (Boğaztepe) Ermeni Lejyonu Kampı*, Türk Tarih Kurumu Yay., Sayı 193, T.T.K. Basımevi, Ankara 2000.
 ENER, Kasım, *Çukurova Kurtuluş Savaşı’nda Adana Cephesi*, San Matbaası, Ankara 1970.
 ÇELİK, Kemal, *Millî Mücadele’de Adana ve Havalisi (1919-1922)*, T.T.K. Basımevi, Ankara 1999.
 GENELKURMAY BAŞKANLIĞI, *Türk İstiklâl Harbi Güney Cephesi*, c. IV, Ankara 1966.
 HOCAOĞLU, Mehmed, *Arşiv Vesikalarıyla Tarihte Ermeni Mezalimi ve Ermeniler*, İstanbul 1976.
 ILGAR, İhsan, *Mütarekede Yerli ve Yabancı Basın*, Tokar Matbaası, İstanbul 1973.
 İsmail Tevfik, *Adana Vilayeti Matbuatı*, İstanbul 1932.
 JAEASCKE, Gotthart, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi*, Ankara 1970.
 JAEASCKE, Gotthart, *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, Ankara 1971.
 RUNCİMAN, Stewen, *Haçlı Seferleri Tarihi*, Çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları: 10, TTK Basımevi, Ankara 1989.
 ŞALVUZ, İ.Ferahim, *Kurtuluş Savaşı’nda Kahraman Çukurovalılar*, Aydınlık Basımevi, İstanbul 1938.
 TANSEL, Selahattin, *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar*, Ankara 1973, c. I.
 URAL, Selçukl-SOYER, Nesrin, “Atatürk Dönemi Adana’da Yerel Basın (1923-1938)”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 10, Sonbar 2012.
 URAS, Esat, *Ermeniler ve Ermeni Meselesi*, İstanbul 1987.
 YÜREĞİR, A.Remzi, “*Millî Mücadele’de Çukurova*”, Yeni Adana, 1953.

MİLLİ MÜCADELEDE YENİ ADANA GAZETESİ'NİN ROLÜ

Ahmet ERDOĞDU*

Özet

Yeni Adana Gazetesi, Mondros Ateşkesi'nden sonra Adana ve çevresinin Fransızlar tarafından işgal edilmesi üzerine, bir direnişin ifadesi olarak, 25 Aralık 1918 tarihinde Ahmet Remzi Yüreğir ve Avni Doğan tarafından önce Adana adıyla, gazetenin işgal güçlerince kapatılması üzerine daha sonra Yeni Adana adıyla yayımlanmaya başlamıştır. Yeni Adana Gazetesi de 8 Ocak 1919'da tekrar kapatılmıştır. İlk 8 sayısı Adana'da yayımlanan gazete, uzun bir aradan sonra 25 Temmuz 1920 tarihinde Karaisalı Kelebek İstasyonu'nda yayımlanabilmiştir. 9 Eylül 1920 tarihinden itibaren Pozantı'da yayın hayatını sürdürmüştür. Yeni Adana 9 Aralık 1921 tarihli 185. sayıdan itibaren tekrar Adana'da yayınına devam etmiş ve Milli Mücadele süresince 456 sayı yayımlanmıştır. Yeni Adana'nın Milli Mücadeleye katkısı çok yönlü ve çok boyutludur. Büyük Millet Meclisi ve Ankara Hükümetinin faaliyetlerini duyurmak, askeri başarıları haber vermek, orduyu deteklemek de bunların arasındadır. Yeni Adana Milli Mücadele sırasında, bu onurlu savaşıyla, Türk Basın tarihinde ki özel yerini almıştır.

Anahtar Kelimeler: *Adana, Ahmet Remzi Yüreğir, Avni Doğan, Milli Mücadele, Yeni Adana Gazete*

THE ROLE OF “YENİ ADANA” NEWSPAPER DURING NATIONAL STRUGGLE

Abstract

Yeni Adana (New Adana) Newspaper had been first published by the name of 'Adana' on December 25th, 1918 by Ahmet Remzi Yüreğir and Avni Doğan as

* Araştırmacı Yazar-ahmetrdd0@gmail.com

Yeni Adana Gazetesi, çok zor bir dönemde, çeşitli etnik ve toplumsal gruplara mensup insanları, Milli Mücadele amacı etrafında birleştirmeyi başarmıştır. Böylece Milli Mücadele'ye desteği, ülkenin işgalden kurtarılması yolundaki beklentiyi her zaman canlı tutmuştur. Yeni Adana, işgal süresince Milli Mücadelenin bölgedeki tek destekçisi, bilgi ve haber kaynağıdır.

Yeni Adana Gazetesi'nin ne kadar etkili olduğuna bir örnek de 1 Aralık 1921'de Adana şehrini Fransızlardan teslim alan heyette Ahmet Remzi Bey'in de bulunmasıdır.

Yeni Adana'nın bugün de kurucusunun ilkelerinden ödün vermeden yurtseverlik, dürüst ve ilkeli gazetecilik yaptığını belirterek, başta Ahmet Remzi Yüreğir olmak üzere bu gazeteye destek ve emek veren tüm dava arkadaşlarını saygı ve minnetle anıyorum.

KAYNAKÇALAR

- ÇELİK, Kemal, *Milli Mücadelede Adana ve Havalisi* TTK, Ankara 1999.
 HATİPOĞLU, Süleyman *Türk-Fransız Mücadelesi (Orta Toros Geçitleri, 1915-1921)* AKDITYKAAM Ankara 2001.
 JAESCHKE Gotthard, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi* AKTYK Cilt I, Ankara 1989.
 İSLAM, İbrahim, *Milli Mücadelede Yeni Adana Gazetesi* Doktora Tezi. Erzurum 1995.
 KÜMBÜL, Bengi, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesine Göre Osmanlı Ermenileri (1914-1918)* YAMHY, İstanbul 2006.
 SARIHAN, Zeki, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü* C.I, TTK, Ankara 1993.
 ASLAN, Kadir, *Milli Mücadelede İlk Kurşun ve Dört Yol* DBY 2008.
 Yeni Adana Gazetesi 25 Aralık 2014, sayı 27473.
 Yeni Adana Gazetesi 25 Aralık 2012, sayı 26856 95. Yıl Özel Eki.
 TOROS, Taha, *Kurtuluş Savaşında Çukurova* T.C KB CKD /17 Ankara 2001.
 ARIKOĞLU, Damar, *Hatıralarım* Tan Gazetesi Yayınları, İstanbul 1961.
 YÜREĞİR, Çetin Remzi, *Yeni Adana Gazetesi*, 25 Aralık 2012 Sayı 26856 95. Yıl Özel Eki.
 GİRİCİ, Abdülğani, *1920 Adana Ermeni Mezalimi Hatıraları* TTK, Ankara 2011.
 AKYÜZ Yahya, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuyu 1919-1922* TTK Basımevi Ankara 1988.
 ENER Kasım, *Çukurova Kurtuluş Savaşı'nda Adana Cephesi* T.C. AV 2005.
 COŞAR, Ömer Sami, *Milli Mücadele Basını* TGC 1964.
 Yeni Adana Gazetesi Arşivi

Türkistan'dan Çukurova'ya Üç Basmacı: ŞİR MUHAMMED-NUR MUHAMMED MİRZA NEFES

Ali BADEMCİ*

Özet

Ekim 1917 İhtilâli ile Bolşeviklerin Çar'lığı ortadan kaldırmasından sonra işgal altında bulundukları Türkistan'da başlayan karşı hareketlere onlar tarafından *Basmacı-Basmacılar* adı verilmiştir. Bu başkaldırıları bugün bu topraklar üzerinde kurulu beş cumhuriyetten Özbekistan-Türkmenistan-Kırgızistan-Kazakistan-Tacikistan'da yaşayan Özbek-Karluk-Kırgız-Türkmen-Kazak Türk urukları ve Tacikler katılmışlardır. 1921'de Osmanlı Devleti Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın Şarkî Buhârâ'nın *Cilligöl* mevkiinde bu güçlere katılmasıyla hareket cihanşümul bir hal almıştır ve yüzbinlerle ifade edilemeye başlamıştır. Ağustos 1922'de dört koldan ve ikiyüzbin kişilik bir ordu ile Basmacılar üzerine yürüyen Kızılordu yılın sonuna kadar hareketi büyük ölçüde susturmuş, sağ kalan Basmacılar ve yakınları ölümü göze alarak Amu Derya'nın azgın sularını aşıp bir kısmı da telef olarak bugünkü Kuzey Afganistan'a iltica etmişler; fakat *Basmacılık* 1934 Sovyet-İran-İngiliz-Afganistan hudut güvenliği anlaşması ile ancak önlenebilmiştir.

Bolşeviklerin *Basmacı* dediği güçlerin komutanlarının sloganı *Türkistan Türkistanlılarındır, Ruslar defolsun* şeklindeydi ve bir aşağılama ifadesi olarak kabul ettikleri Basmacı nitelendirmesine karşı, onlar kendilerine Kaşgarlı lügatında *Savunma Birlikleri Komutanı* anlamına gelen *Korbaşı-Korbaşılar* diyorlardı. Enver Paşa bu adı da kabul etmeyerek *Mücahid* deyimini teklif etmiştir. Basmacılık'a batılılar çok ilgi gösterdikleri halde fazla çalışmamışlar ve Bolşevik nitelendirmesinin bir literatür oluşmasına müdahalede bulunmamışlardır Karşıt fikirler ve çalışmalar 1970'lerden beri çeşitli eser ve makalalarla tarafımızdan yapılmıştır. Bu bil-

* *Gazeteci - Yazar*

İSMAİL SAFA ÖZLER (1885-1940) Adanalı Bir Fikir ve Siyaset Adamı

İbrahim İSLAM*

Özet

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı sonunda dramatik bir şekilde çöküşü ile ülke işgale uğramış ve işgale karşı verilen bağımsızlık savaşı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulması ile sonuçlanmıştır. İsmail Safa (ÖZLER) Bey, milletvekili, vali ve bakan olarak, bu mücadelede aktif olarak yer almıştır. Millî mücadelenin sonunda devletin kurulması ve kurumsallaşması aşamasında önemli katkılarda bulunmuştur.

İsmail Safa Bey, I. TBMM için 1920 yılında yapılan seçimlerde Mersin milletvekili seçildi. 8 Mayıs 1920 tarihinde TBMM'ye katılarak yasama faaliyetlerine başladı. Aynı dönemde, 5 Ağustos 1920'de yapılan Pozantı Kongresi'nde Adana Vilayet merkezinin Pozantı'ya taşınması kararlaştırıldı. Bu kongrede, İsmail Safa Bey, Adana Valiliği'ne vekâleten atandı. 1923 yılında yapılan II. TBMM seçimlerinde 239 ikinci seçmen oyu alarak Adana mebusu seçildi. 11 Ağustos 1923 tarihinden itibaren 1927 yılına kadar mecliste milletvekili olarak görev yaptı. 1939 yılında yeniden milletvekili seçildi. 1940 yılında milletvekili iken öldü.

İsmail Safa Bey, Kurtuluş Savaşı döneminin son ve cumhuriyet döneminin ilk Millî Eğitim bakanıdır. Bakan olduğu süre içerisinde, İlköğretim Kanunu yapmak, Türkiye Bilim Kurulu'nu toplamak gibi önemli çalışmalarda bulunmuştur. Eğitim hayatıyla ilgili olarak, öğretmen yetiştirme, yatılı okullar, yabancı dil eğitimi ve uygulamalı eğitim alanlarında yeni düzenlemeler yapılmasına katkı sağlamıştır.

Bu çalışmada İsmail Safa ÖZLER'in yaşam öyküsü, görevleri ve düşünce hayatı incelenmiştir. Bu araştırmada, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi arşiv belgeleri,

* Yrd. Doç. Dr., Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Şanlıurfa, email: iislam@mynet.com

öğrenim ve beden-spor eğitimi de o günün şartları içinde bakanlığının uğraş alanları içinde yer almıştır.

İsmail Safa Bey, cumhuriyet çınarının idealist, çalışkan ve kurucu elemanlarından biridir. Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın başarılmasında olduğu kadar, ulusal bir eğitim sisteminin oluşturulmasında ve ülkenin eğitim düzeyini yükseltme çabasında önemli bir yere sahip olmuştur.

KAYNAKÇALAR

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA),
Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus (*DH.KMS*) Katalogu.
Meclis-i Vükelâ (*MV*) Mazbataları Katalogu.
Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
T.C. Emekli Sandığı Arşivi
TBMM Arşivi, Milletvekili Özlük Dosyaları
Özler Ailesi Özel Arşivi
TBMM Zabıt Ceridesi (Kısaltma: ZC), c. I-29, Ankara 1940-1960
TBMM, Gizli Celse Zabıtları I-IV, Ankara 1984
Yeni Adana Gazetesi Koleksiyonu (1921-1922)
Arıkoğlu, Damar; *Hatıralarım*, İstanbul, 1961
Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü; *Osmanlı Belgelerinde 1909 Adana Olayları*, Ankara, 2010.
Başar, Erdoğan; *Millî Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920-1960)*, İst. 2004.
Çoker, Fahri; *Türk Parlamento Tarihi, Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem, I-III.c* Ankara 1994, s. 782-783.
Ener, Kasım; *Çukurova Kurtuluş Savaşında Adana Cephesi*, Ankara, 1970.
Fişek, Kurthan; *100 Soruda Türk Spor Tarihi*, İstanbul, 1985.
Hatipoğlu, Süleyman; *Fransa'nın Çukurova'yı İşgali ve Pozantı Kongresi*, Ankara, 1989.
İslâm, İbrahim; *Millî Mücadele'de Yeni Adana Gazetesi* (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1995
İsmail Tevfik; *Adana Vilâyeti Matbuatı*, İstanbul, 1932
Kahraman, Atif; *Osmanlı Devleti'nde Spor*, Ankara 1995.
Mehmet Asaf; *1909 Ermeni Olayları ve Anılarım*, Yay. İ. Parmaksızoğlu, Ankara, 1982.
Millî Eğitim Bakanlığı; *Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Millî Eğitim Bakanlarının Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri I* (Kısaltma: MESD), Ankara 1946.
Öymen, Hıfzırahman Raşit, "Cumhuriyetin İlk Devrimci Millî Eğitim Bakanı İsmail Safa Özler (1885-1940)", *Yurt İçinde ve Dışında Eğitim Hareketleri*, Cilt 19, Sayı 220-221, Ankara, 1973, s. 2-5
(Özler), İsmail Safa; "Tamim" *Maarif Vekâleti Mecmuası*, Mart 1341/1925 S.I, s.48-58.
Öztürk, Kazım; *Türk Parlamento Tarihi, TBMM II.Dönem*, II. c. Ankara 1994.
Sökmen, Tayfur; *Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar*, Ankara 1978.
Türk geldi, A. Fuat; *Mondros ve Mudanya Mütarekeleri Tarihi*, Ankara, 1948,
Yüreğir, A. Remzi; "Millî Mücadele'de Çukurova", *Yeni Adana Gazetesi*, 25 Şubat 1953.
Zücher, Eric von; *Millî Mücadele'de İttihatçılık*, (çev. Nüzhet Salihoğlu), İstanbul, 1987.

ATATÜRK'E YAKIN BİR ADANALI HASAN FERİT CELAL GÜVEN

Kemal ÇELİK*

Özet

1894 (H. 1310)'te Adana'da doğdu. Seyhan Kayalıbağ Mahallesi nüfusuna (025/08-72442) kayıtlıdır. Babası, Adana çiftçilerinden İbrahim Celal Efendi, annesi Safiye Hanım'dır. Mehmet Sadettin (Tok) ve Hatice Hanım kızı Ayşe Fahime Hanımla evlenmiş, Güngör adlı bir erkek, Sümer adlı bir kız çocukları olmuştur.

Ferit Celal Güven Adana'da ilköğreniminden sonra, 1911 yılında Adana Lisesi (Sultanisi)'nden mezun oldu. 1912 yılında İstanbul Hukuk Fakültesi ile Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümü'ne kayıt yaptırdı. Üçüncü sınıfta iken Birinci Dünya Savaşı başlayınca askere alındı.

1915 yılında Teğmen rütbesiyle savaşa katıldı. Mondros Mütarekesi (30 Ekim 1918) sonrasında, Temmuz 1919'da Adana Cephesi'nde Millî Kuvvetlere (Kuva-yı Milliye'ye) katılarak değişik birliklerde komutanlık yaptı. Adana'yı işgalden kurtarmakla görevli 41. Tümen Harp Divanı Üyeliği'ne atandı. Adana Müdâfaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Reisi Ahmet Remzi (Yüreğir) Bey tarafından kurulup yayımlanan Yeni Adana Gazetesi'nin Yazışleri Müdürlüğü'nü yaptığı dönemde Millî Harekete önemli destek verdi. Adana işgalden kurtulduktan sonra da, 15 Mart 1923'te, Atatürk Adana'ya geldiğinde, Türk Ocağı Genel Sekreteri olarak yaptığı konuşma nedeniyle, Atatürk'ün ilgisini çekti ve takdirini topladı. 1924 yılında, Adana'da Türk Sözü Gazetesi'ni sahip ve başyazarı olarak yayımlamaya başladı. Adana Lisesi'nde üç yıl süreyle resim dersi öğretmenliği yaptı.

Türk Ocakları Müfettişliği ve bir süre de Türk Yurdu Dergisi Müdürlüğü ile Ankara Halkevi Başkanlığı görevlerinde bulundu. Türkiye Büyük Millet Meclisi III. Dönem Urfa, IV. Dönem Mersin, V., VI. ve VII. Dönemlerde İçel (Mersin) Milletvekili seçildi ve Millî Eğitim (Maarif) Komisyonu'nda görev aldı.

* Prof. Dr. Başkent Üniversitesi Atatürk Uygulama ve Araştırma Merkezi Müd.ğü Öğretim Üyesi, kcelik@baskent.edu.tr

KAYNAKÇALAR

- ARIKOĞLU, Damar, *Hatıralarım*, Tan Gazetesi ve Matbaası, İst. 1961, s. 103, 172-174.
- AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, (Derleyen: Nimet Arsan), Cilt: II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1997, s. 117-132.
- COŞAR, Ömer Sami, *Millî Mücadele Basımı*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları No. 5, İstanbul 1964, s. 65, 73, 76, 78 ve 86.
- ÇELİK, Kemal, *Millî Mücadele'de Adana ve Havalisi (1918-1922)*, AKDITYK Türk Tarih Kurumu Yayınları XVI. Dizi-Sayı 82, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999, s. 473.
- GÜNEŞ, İhsan, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-V. Dönem 1935-1939*, II. Cilt, Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, TBMM Vakfı Yayınları No. 26, Ankara 2001, s. 332.
- GÜVEN, Ferit Celal-SAMAKOV, RAŞİT Rıza, Çakır Ali (1 perdelik tiyatro oyunu), C. H. P. Gösterit Yayını, Ankara 1937.
- İNAN, Arı, *Tarihe Tanıklık Edenler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'nda Genişletilmiş I. Baskı, İstanbul 2011, s. 67-96.
- ÖNDER, Mehmet, *Atatürk'ün Yurt Gezileri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İkinci Baskı, Ankara 1998.
- ÖZTÜRK, Kâzım, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-III. Dönem 1927-1931*, III. Cilt, Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, TBMM Vakfı Yayınları No. 10, Ankara 1995, s. 605, 606.

Mecmua, Dergi ve Gazeteler:

- BARLAS, Mehmet, "Atatürk Çok Sazlılık Çok Seslilik Değildir Demişti", *Sabah*, 10 Kasım 2008.
- ÇANAK, Erdem, "Çukurova: Adana Halkevi Dergisi", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 1, Adana 2013, s. 139-156.
- ÇIKLA, Selçuk, "1940'lı Yıllarda Düzenlenen Sanat Yarışmaları ve Önü Sanat Armağanları", *İlmî Araştırmalar*, Sayı: 23, 2007, s. 37 (29-46).
- GÜNYOL, Vedat, "82'lik Bir Gençti Ferit Celal", *Cumhuriyet*, 20 Aralık 1975, s. 2.
- GÜVEN, Ferit Celal, "Hançer", *Çığır Dergisi*, 1. Baskı, Basımevi, Cilt: III, Yıl: III, Sayı: 31, Ankara 1935.
- GÜVEN, Ferit Celal, "İnsan Atatürk", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, Cilt: XII, Sayı: 70, Ankara 1938, s. 314.
- GÜVEN, Ferit Celal, "Ata Spor, Spor ve Ahlak", *Yücel Aylık Sanat ve Fikir Mecmuası*, Cilt: X, Sayı: 57, Ankara 1939, s. 130.
- GÜVEN, Ferit Celal, Ferit Celal Güven, "Güzel Sanatlar ve Atatürk", *AR*, Sene: 2, Sayı: 22/23, s. 7.
- GÜVEN, Ferit Celal, "Mehmet Emin Yurdakul", *Yücel Aylık Sanat ve Fikir Mecmuası*, Cilt: XIII, Yıl: 7, Sayı: 76, Yücel Yayınevi, Haziran 1941, İstanbul, s. 148-154.
- GÜVEN, Ferit Celal, "Atatürk Ölüm Yıldönümünde", *Yücel Aylık Sanat ve Fikir Mecmuası*, Cilt: XIV, Yıl: 7, Sayı: 83, Yücel Yayınevi, İkinci Kânun (Ocak) 1942, İstanbul, s. 212, 213.
- GÜVEN, Ferit Celal, "Gene Atatürk'ü Anlatıyorlar", *Yücel Aylık Sanat ve Fikir Mecmuası*, Cilt: XVI, Yıl: 8, Sayı: 91, 92, 93, Eylül, I. Teşrin (Ekim), II. Teşrin (Kasım), Yücel Yayınevi, Cumhuriyet Matbaası İstanbul, s. 66.
- GÜVEN, Ferit Celal, "30 Ağustos: Bayrağı Kaldırınız", *Çığır Dergisi*, Yıl: 13, Sayı: 153, Doğu Matbaası, Ankara 1945.
- KARAER, İbrahim, "Başlangıçtan Günümüze Türk Yurdu Dergisi Sahibi, Mesul Müdürleri, Genel Yayın Müdürleri ve Dergi Yönetiminde Görev Alanlar 1911-2010", *Türk Yurdu*, Cilt: 31, Sayı: 281, Ankara (Ocak) 2011.

ÖZÇELİK, Şeyda, “Yeni Harflerin Kabulü Ve Adana Basını’na Yansıması: “Yeni Adana” ve “Türk Sözü Gazetesi”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/7*, Ankara Summer 2013, p. 393-413.

T. C. Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt: 4, Yıl: 1961, 5 Mayıs Perşembe, s. 612.

Gazeteler:

Cumhuriyet

Milliyet

Sabah

Türksözü

İnternet siteleri:

google.uyg.tsk.tr Atatürk/anıtkabir yeri.

<http://opalankok.blogcu.com/mustafa-kemal-in-adana-turk-ocagini-ziyareti>

www.ted.org.tr/TR/Genel.

CUMHURİYET DÖNEMİ SEYHAN (ADANA) MİLLETVEKİLLERİNDEN REMZİ OĞUZ ARIK VE SİYASİ FAALİYETLERİ

Cengiz ŞAVKILI*

Cansu YİĞİT**

Özet

Remzi Oğuz Arık 1899'da Adana'nın Kozan ilçesine bağlı Kabaktepe köyünde doğdu. İlk ve ortaokul öğrenimini Kozan'da tamamladıktan sonra İzmit Sultanisi ve İstanbul Muallim mektebini bitirdi. İstanbul Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümünden mezun olan Arık, bir müddet Galatasaray Lisesi'nde öğretmenlik yapmıştır. 1926'da Avrupa'ya gönderilen Arık, Sorborne Üniversitesi'nde Sanat Tarihi, Louvre Arkeoloji Enstitüsü'nde arkeoloji öğrenimi görüp doktorasını tamamladı. Yurda geri döndükten sonra sırasıyla 1931'de İstanbul Asarı Atika Müzesi uzman yardımcılığı, 1933'de Milli Eğitim Bakanlığı Müzeler Dairesi arkeologluğu, 1939'da ise Ankara Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü görevine getirildi. 1939 yılında ise Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde öğretim üyeliğine getirilen Arık, fakültede sanat tarihi dersleri vermiştir. Daha sonra ise sırasıyla 1943'de Ankara Etnoğrafya Müzesi Müdürlüğü, 1949'da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Sanatları Tarih Profesörlüğü, Türk Tarih Kurumu asli üyeliği, Finlandiya Arkeoloji Cemiyeti ve Berlin Arkeoloji Enstitüsü üyelikleri görevlerinde bulunmuştur.

1950 seçimlerinde Demokrat Partiden IX. Dönem Seyhan (Adana) Milletvekili olan Remzi Oğuz Arık, milli eğitim ve dışişleri komisyonlarında görev aldı. Mecliste birçok konuda konuşması bulunan Arık, ayrıca 1953 yılında Seyhan'da

* Yrd. Doç. Dr. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, savkili67@ksu.edu.tr

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, cansuyuyigit88@gmail.com

KAYNAKÇALAR

ARSİV BELGELERİ

TBMM ZABIT CERİDESİ, IX. Dönem, TBMM Basımevi, Ankara, (1950-1954).

KİTAPLAR

ARIK, Remzi Oğuz, *İdeal ve İdeoloji*, İstanbul, 1947.

ARIK, Remzi Oğuz; *Türk Milliyetçiliği*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992,

ARIK, Remzi Oğuz *Türk İnkılabı ve Milliyetçiliğimiz*, Ankara, 1958.

AKŞİN, Sina, *Kısa Türkiye Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.

BAKIRCIOĞLU, Ziya, *Remzi Oğuz Arık'ın Fikir Dünyası*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2000.

ÇONGUR H. Rıdvan, *Profesör Remzi Oğuz Arık*, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Sanat Edebiyat Eserleri Dizisi 358-113, 2001.

ÇOKER, Fahri; *Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923, I. Dönem, C. III*, TBMM Vâkıfı Yayınları, Ankara, 1995.

EROĞUL, Cem, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Yordam Kitap Basın ve Yay., İst. 2014.

ÖZTÜRK, Kazım; *Türk Parlamento Tarihi (1950-1954), IX. Dönem, C. I*, TBMM Vakfı Yayınları Ankara 1999.

KAYNAR, Mete Kaan; *Cumhuriyet Dönemi Siyasi Partiler*, İmge Kitabevi, İstanbul 2007.

SARIBAY, Ali Yaşar; *Türkiye'de Demokrasi ve Politik Partiler*, Alfa Yayınları, İst. 2001.

SEFERCIOĞLU, Necmettin *Remzi Oğuz Arık Bibliyografyası Yayınları ve Hakkında Yazılanlar*, Kültür Bakanlığı Yayınları: 1080, Ankara 1989.

ŞAHİNGİRAY, Özel, *Celal Bayar'ın 1946, 1950 ve 1954 Yılları Seçim Kampanyasındaki Söylev ve Demeçleri*, Doğu LTD. Ortaklığı Matbaası, İstanbul 1955.

TANÖR, Bülent *Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri: 1789-1980*, Der Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul 1995.

TEZİÇ, Erdoğan, *100 Soruda Siyasî Partiler (Partilerin Hukukî Rejimi ve Türkiye'de Partiler)*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1976.

MAKALELER

ARIK, Remzi Oğuz, "Ahlâka Dair", *Millet Dergisi*, Ağustos, Sayı: 126-128, 1942

KILIÇ, Murat; Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin Tipolojisi, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* Aralık 2007, Sayı:16, S.124.

DURAN, Tülay; "Son Osmanlı Meclisi Mebusanında Felâh-ı Vatan İttifakı", *BTTD*, S. 61, İstanbul, 1972.

TUNAYA, Tarık Zafer; "1876 Kanun-ı Esasi ve Türkiye'de Anayasa Geleneği", *TCTA, C. I, İletişim Yayınları*, İstanbul, 1985.

GAZEL Ahmet Ali, "Osmanlı Mebusan Meclis'inde Meclis Araştırması" *OTAM*, Sayı:3, Ankara 2004.

UÇAR, Ahmet, "Son Osmanlı Meclis-i ve Felah-ı Vatan Grubu", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Yüksek Lisans Tezi, 2011,

ŞAVKILI, Cengiz, "Atatürk Dönemi Parlamento Faaliyetleri (1920-1938)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü*, Doktora Tezi, 2011,

ÇİÇEK, Mustafa Kemal, "1924 Anayasasının Hazırlanışı ve Temel Özellikleri", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005

KIZILTAN Yılmaz, "I. Meşrutiyetin İlanı ve İlk Osmanlı Meclis-i Mebusan-ı", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 1, 2006,

NAL, Sabahattin, Demokrat Parti'nin 1950-54 Dönemi Din Siyaseti, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2005, Sayı:3, Cilt: 60

GÜLSÜNLER, Makbule Evrim, Ertürk, ANAKIZ, Hülya, Demokrat Parti'nin 1946-1950 Yılları Arasındaki Halkla İlişkiler Stratejileri, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, Temmuz 2012, Cilt: 7, Sayı: 3.

ADANA'DA YEREL BASIN (1923-1965)

Selçuk URAL*
Muharrem TURP**

Özet

Milli Mücadele'nin Anadolu'da hızla yayılmasında ve gelişmesinde gazetelerin çok büyük bir önemi vardır. Bu nedenledir ki Mustafa Kemal Atatürk, basın ve yayına çokca önem vermiş ve 6 Nisan 1920'de Anadolu Ajansı'nın kurulmasını sağlamıştır. Bununla birlikte Anadolu'daki yerel gazetelerin miktarında da önemli bir artış meydana gelmiştir. Bu gazeteler buldukları bölgede fikir zenginliğini arttırmış ve haber kaynaklarında bir çeşitlilik meydana getirmiştir. Adana'da yerel basın hızla bir gelişim göstermiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra zaman içinde basınında nitelik ve nicelik itibarıyla önemli gelişmeler yaşanmıştır. Atatürk döneminde yayın hayatına başlayan gazete ve dergilerde Adana'nın tarihi, ekonomisi, siyaseti ve sosyo-kültürel yapısı hakkında değerli bilgiler mevcuttur. Bu gazetelerde Türkiye'nin büyük kalem ve fikir üstatları yer almıştır ki bu durum Adana'nın sosyal, kültürel ve iktisadi önemiyle alakalıdır. Daha sonra İnönü döneminde de Adana'da yerel basın kuvvetlenerek yoluna devam etmiştir. Bu dönemde çıkan gazete sayısında önemli bir artış meydana gelmiştir. Bununla beraber yazıların çeşitliliği ve içeriğinin zenginliğiyle diğer vilayet gazetelerinden ayrılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *İnönü, Adana, Basın, Milli Mücadele, Cumhuriyet.*

LOCAL PRESS IN ADANA (1923-1965)

Abstract

Newspapers have a tremendous impact upon spreading of national defence fast in Anatolia. There fore, Mustafa Kemal gave great importance for press and media and led to the establishment of Agency of Anatolia in April 6th 1920. Further there had been a reasonable increase in the local newspapers in Anatolia. These

* Prof., Dr., Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, sural25@hotmail.com

** Arş., Gör., Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, muharremt28@hotmail.com

1923-1950 yılları arasında gazeteler genel anlamda inkılâpların taraftarı olarak tek yönlü bir siyasi görüşe sahiplerdir. Bunun arkasında 8 Ağustos 1931’de yürürlüğe sokulan Basın Yasası’nın rolü büyüktür. Gazeteler çok partili hayata geçişle birlikte CHP ve DP olmak üzere iki kutba ayrılmışlardır. 27 Mayıs 1960 Darbesinden sonra ise olaylara daha temkinli yaklaşarak logolarında belirttikleri gibi “günlük siyasi ve tarafsız” bir politika izlemeye gayret etmişlerdir.

Yerel gazeteler her dönemde mali sıkıntılarla mücadele etmişlerdir. Reklamlarla ayakta durmaya çalışan gazeteler zaman zaman kapanma tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardır. Dolayısıyla reklam ilanların artması gelirleri olduğu kadar gazetenin sayfa sayısını ve hatta geleceğini doğrudan etkileyen unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇALAR

AKALIN, Gülseren, *Milli Mücadele Döneminde Adana Basını*, Türkoloji Araştırmaları Yayını, Adana 1998.

AYDIN, Mehmet, “Yerel Basın ve Habercilik”, *Yerel Basın Kurultayı Bildiriler 15-17 Mayıs 1992*, Adana 1992.

BODUR, Feyyaz, *Yerel Basında Yönetim ve Örgüt Yapısı*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Eskişehir 1996.

ÇOŞAR, Ömer Sami, *Milli Mücadele Basını*, As Matbaası, İstanbul 1964.

ILGAZ, Ceyda, “Türkiye’de Yerel Gazetecilik”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S. 16, İstanbul 2003.

MUTLU, Erol, “Yerel Basın ve Demokrasi”, *II. Yerel Medya Eğitim Semineri*, Trabzon 1998.

ÖZKAYA, Yücel, “Cumhuriyet Döneminde Görsel ve Yazılı Basın”, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2011.

ÖZTÜRK, Yaşar, “Yerel Anadolu Basını”, *Yerel Basın Kurultayı Bildiriler 15-17 Mayıs 1992*, Adana 1992.

TİPİ, Bilal, “Yerel Basının Önemi”, *Yerel Basın Kurultayı Bildiriler 15-17 Mayıs 1992*, Adana 1992.

TOPUZ, Hıfzı, *100 Soruda Basın Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1973.

VURAL, Ali Murat, *Yerel Basın ve Kamuoyu*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 1999.

B- GAZETELER

Adana Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, Akşam Postası, Altınöz, Altunyurd, Bugün, Ceyhan, Çukurova, Demokrat, Dirlilik, Doktor Sesi, Güney Postası, Güney, Hüfikir, İleri, İnkılap, Keloğlan, Köylü Sesi, Seyhan, Tecim, Türk Sözü, Vatandaş, Yeni Adana, Yeni Ses, Yeni Yunus Emre

C- DERGİLER

Maarif Mecmuası, Gölge, Resimli Adana, Milli Mefkûre

1925 ADANA PAMUK KONGRESİ VE CUMHURİYETİN KURULUŞ DÖNEMİ PAMUK POLİTİKALARI

Mehmet Ali KARAMAN*

Özet

Cumhuriyetin ilanı sonrası her yönüyle yeni bir yapılanmanın gözlendiği Türkiye’de siyasi ve sosyal hayatın yanı sıra, ekonomik alanda da köklü tedbirler alınmıştır. Henüz kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti’nin temel sorunu olan iktisadi kalkınmanın önemli bir halkası olan tarım sektörü, Cumhuriyetin mimarlarının da başlıca kaygıları arasında yer almıştır. Ülkenin tarıma en elverişli bölgelerinden biri olan Çukurova, üretilen tarım politikalarının önemli bir parçasıdır. Bunun en önemli göstergesi de 1924 ve 1925 yıllarında Adana’da düzenlenen ‘Beyaz Altın Kongresi’ olarak da bilinen Pamuk Kongresidir. Bu çalışmamızda 1925 kongre tutanakları ve cumhuriyet arşivlerinde bulunan belgeleri ışığında mezkûr kongrede ele alınan başlıca konular ve özellikle cumhuriyetin ilk yıllarındaki pamuk politikaları değerlendirilecektir.

Kongre’ye katılan isimlerin yaptığı tespitler iktisadi anlamda dönemin ihtiyaçlarını gösterir niteliktedir. Çalışmamız içerisinde kongrede ele alınan konular ile birlikte Kongre esnasında yayımlanan Adana Pamuk Kongresi Neşriyatından olan, Adana Ziraat Amelesi’ ‘Tohum Meselesi’ başlıklı yayınlar dönemin Cumhuriyet arşivi kaynaklarıyla birlikte değerlendirilecektir. Kongre zabıtlarının ve ele alınan konuların ışığında dönemin pamuk politikaları ile ilgili çeşitli istatistikler aktarılmak suretiyle tespitler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Adana Pamuk Kongresi, Cumhuriyet, Pamuk Politikaları, Pamuk*

* Yrd. Doç. Dr. Mehmet Akif Ersoy Üniv. Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.
karaman@mehmetakif.edu.tr

Kongre sonunda çeşitli istatistik verileri tablolar halinde zabıtlara eklenmiştir. Bunlar arasında;

Simsarların bir yıllık muamelelerinin kayıtları,

Borsa tellallarının isimleri

1924-1925 yıllarında Borsa'da işlem gören pamukların kıymet ve miktarları

1924-1925 yıllarında Borsada işlem gören pamuk harici malların kıymeti miktarlar

Bir sene zarfında uygulanan yabancı ve yerli pamuk fiyatları

Üretilen pamukların cins ve miktarını gösteren grafik

Pamuk satışlarının hangi ay ne kadar satıldığını gösteren grafikler yer almıştır.

KAYNAKÇALAR

- BCA, (6/10/1925), 117/30..10.0.0-12.71..7.
 BCA, (14/11/1924), 6273/ 30..10.0.0./6.35.10.
 BCA, (10/5/1925), 1976/161-13/30..18.1.1./14.32..8
 BCA, (10/11/1924), 6400/ 30..10.0.0./6.38.17.
 BCA, (13/8/1925), 25434/30..10.0.0./230.431.13.
 BCA, (6/8/1924), 2182/30..10.0.0./185.277..2.
 BCA, (21/12/1924), 1306/218-7/30..18.1.1.
 BCA, (24/6/1926), 2186, 30..10.0.0./ 185.277..6.
 BCA (25/12/1924), 1306/218-7/30..18.1.1./12.64..17.
 BCA, (6/1/1926), 2992/30..18.1.1./17/83..6.
 BCA,(16/2/1926), 3257/408-4/30..18.1.1/18.15..14.
 BCA, (11/11/1925), 2704/172-28/30..18.1.1/16.68..19.
 BCA, (22/03/1926), 1151/30..10.0.0./12.71..49.
 BCA, (12/7/1928), 6859/184-69/30..18.1.1./29.43.14
 BCA, (8/5/1929), 8012/180-117/30..18.1.2/3.28..20.
 BCA, (31/5/1925), 1976/161-13/30..18.1.1/14.32.8.
 BCA, (12/4/1925), 1810/180-61/30..18.1.1/13.24..4.
 BCA, (26/8/1923),2696/184-9/30..18.1.1/7.29..17.
 BCA, (10/11/1924), 6400/30.10.0.0/6.38..17.
 BCA, (12/10/1924), 1864/30.10.0.0/172.193.4.
 BCA, (21/3/1926), 3378/30..18.1.1/18.21..16.
 BCA, (5/8/1925), 2301/30..18.1.1/15.54..14.
 BCA,(13/7/1926), 3791/218-15/30..18.1.1/19.422.12.
 1925 Adana Pamuk Kongresi Zabıt Ceridesi, Matbaa-ı Amire, İstanbul, 1925.

ABDULLAH CEVDET'İN ANLATIMIYLA ADANA 1928

Zafer GÖLEN*

Özet

Abdullah Cevdet Meşrutiyet ve Cumhuriyet devirlerinde materyalist fikirleri ile belli bir kesim üzerinde hayli etkili olmuştur. O uzun yıllar yayınladığı *İctihad Dergisi* ile fikirlerini okuyucusu ile paylaşmıştır. O *İctihad*'da sadece fikri yazılar değil, aynı zamanda sosyal ve edebi konulara ilişkin yazılar da yayınlıyordu. Bu yazıların bir kısmı geçmişte veya dergi yayını esnasında yaptığı gezilerden oluşmaktadır. Bu gezilerden biri 1928 yılında gerçekleştirdiği Adana seyahatidir. Abdullah Cevdet *İctihad*'ın önceki sayılarından itibaren daima Mısır ile bir kıyasladığı Adana seyahatini derginin 247 ve 253. Sayılarında yayınlamıştır. Abdullah Cevdet Adana'ya gittiğinde şehrin durumu hiç iç açıcı değildir. Adana'da 3 gün kalan Abdullah Cevdet, şehri oldukça pahalı bulmuştur. O Adana'da kaldığı sürede istediği her bilgiyi resmi makamlardan elde edebilmiştir. Bunda onun seyahatlerini devlet demiryollarının desteğiyle yapmasının önemi büyüktür. Böylece gittiği yerdeki devlet görevlileri ona Ankara'dan gelen bir hükümet görevlisi muamelesi yapmışlardır. Mesela o 1927 nüfus sayımına ilişkin geçici sonuçları tam ve doğru olarak öğrenebilmiş, okul ve hastahane yetkilileri ile herhangi bir problemle karşılaşmadan görüşebilmiştir. Adana'nın 1928'deki hali bugünkü Adana ile tam bir tezat teşkil etmektedir. Çukurova'nın zenginliği şehre uğramamış gibidir. Eğitimden sağlığa her alanda ciddi bir sıkıntı vardır. Halk fakirlik, cehalet ve hastalığın pençesinde kıvrılmaktadır. Buna karşı o umutsuz değildir. Aynı zamanda Cumhuriyet idaresine bir mesaj niteliğinde olan ifadelerle o, geçmişin ataletinin yerini çalışmanın aldığını, Adana'nın ve tabii tüm memleketin çok kısa bir sürede ilerleyeceğini yazar.

Anahtar Kelimeler: *Adana, Abdullah Cevdet, İctihad, 1928, Türkiye Cumhuriyeti*

* Prof. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi-BURDUR, zgolen@mehmetakif.edu.tr.

Kütüphane (4816)

Umûmî kütüphane yok. Türk ocağında rafları boş ancak maarif vekâletinin devlet matbaasında tab‘ itirdiği 20-30 kitab görünüyordu. Adana fikrî, edebî, ilmî, harsî bir hareketi beyhude aradım. Türk Sözü ve Yeni Adana gazeteleri ol gün çıkıyor. Şaikalı, mefkûreli bir Türk gençliği bulmaya çalışmam boş oldu.

KAYNAKÇALAR

28 Teşrin-i evvel 1927 Umûmî Nüfus Tahriri Vilâyet, Kaza, Şehir ve Köyler İtibariyle Türkiye Nüfusu, Türk Ocakları Merkez Heyeti Matbaası, Ankara 1928.

Abdullah Cevdet, “Seyahat İnti‘baları”, *İctihâd*, 23. Sene, no.247, 1 Mart 1928 İstanbul, s.4715-4717.

Abdullah Cevdet, “Seyahat İnti‘baları”, *İctihâd*, 23. Sene, no.253, 1 Haziran 1928 İstanbul, s.4815-4816.

Ayvazoğlu, Beşir; *Yahya Kemal. Eve Dönen Adam*, Ötügen Neşriyat, 2. Baskı İstanbul 1996.
Başvekâlet İstatistik Umûm Müdürlüğü, *Belediyeler İstatistiği 1929-1933*, Mehmet İhsan Matbaası, Ankara 1936.

Başvekâlet İstatistik Umûm Müdürlüğü, *Öğretmenler İstatistiği 1934-1938*, Ulusal Matbaa, Ankara 1942.

Bozdemir, Mustafa; *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Endüstriyel Mirasımız*, İTO, İstanbul 2011.
Börekeçi, Mehmet Çetin; *Anadolu'da Tanın*, C.I-II, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999.

Demiray, Tahsin; *1948 Türkiye Yılığın*, Türkiye Basımevi, İstanbul 1948.
Hanioglu, M. Şükrü; “Abdullah Cevdet”, *D.İ.A.*, C.I, İstanbul 1988, s.90-93.

Karayaman, Mehmet; “Atatürk Döneminde Şeker Sanayi ve İzlenen Politikalar”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XXVIII, S.82, Mart 2012, s.54-96.

Matbuat Müdiriyyet-i Umûmîsi, *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnâmesi 1927-1928*.
Matbuat Umûm Müdürlüğü, *Türkiye Cümhuriyeti Devlet Yılığın 1928-1929*, Devlet Matbaası, İstanbul 1929.

Önsoy, Rifat; *Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayii ve Sanayileşme Politikası*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1988.

http://www.aksiyon.com.tr/portreler/yakida-oturmaya-yeglemedi_506496 (Erişim tarihi: 31.12.2014).

<http://www.hotelbosnali.com/tarihimiz.html> (Erişim tarihi: 31.12.2014).
http://www.istanbulsaglik.gov.tr/w/sb/bh/bildirim_zorunlu_hastaliklar/trahom.asp (Erişim tarihi: 01.01.2015).

<http://www.tarihtarih.com/?Syf=4&Fa=2&Id=218777> (Erişim tarihi: 31.12.2014)
<http://tr.hotels.com/ho337355/hotel-bosnali-special-class-adana-turkiye/> (Erişim tarihi: 31.12.2014)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Trahom> (Erişim tarihi:01.01.2015).
<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=11747&start=40> (Erişim tarihi: 31.12.2014)
<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=43006> (Erişim tarihi: 31.12.2014)

ADANA'DA 1930 BELEDİYE SEÇİMLERİ VE YAŞANAN OLAYLAR

Mehmet PINAR*

Özet

1930 Belediye Seçimleri, 1931 Genel Seçimlerinin bir anahtarı olarak görüldüğünden bu seçimlerin önemi fırkalar için büyük olmuş; Belediyeler, Genel Seçimlerin bir basamağı olarak görülmüştü. CHF seçimlerin kazanılacağına büyük ölçüde inanmış olsa da kesin sonuç elde etmek için mebusların teşkilatlara yardımcı olmasını istemişti. 1930 Belediye Seçimleri; kadınlara ve köylülere oy kullanma hakkı tanırken Gayri-Müslimlere de aktif olarak siyasetin içinde yer almalarının önünü açmıştı. CHF'nin merkez fırka olması, teşkilatları elinde bulundurması nedeniyle seçim çalışmalarında Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın propagandaları daha geniş bir zeminde ve daha köklü vaatlerle kendini göstermişti. SCF'yi bu hedeflere yönelttiği için seçim çalışmalarında sert söylemler ön plana çıkmıştı. Bütün yaşanan gelişmelere rağmen belediye seçimini CHF açık ara önde tamamlamıştı. Seçimlerden sonra iktidar fırkası seçimleri kazanmasına rağmen yıprandığı için Adana'da muhalefeti destekleyen kesimlerle ilgili raporlar hazırlayarak bölgenin sorunları üzerinde durmuştu

Anahtar Kelimeler: *Seçim, Serbest Cumhuriyet Fırkası, Cumhuriyet Halk Fırkası, Muhalefet*

MUNICIPALELECTIONS1930AND WHAT HAPPENEDIN ADANA

Abstract

1930 Municipal Elections, 1931 the importance of this election is seen as a key for the General Elections have been great effects; Municipalities, general

* Yrd.Doç.Dr. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, mmetpinar@gmail.com

KAYNAKÇALAR**ARŞİVLER**

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

Cumhurbaşkanlığı Arşivi

İçişleri Bakanlığı Arşivi

RESMİ YAYINLAR

TBMM Zabıt Ceridesi

Resmi Gazete

GAZETELER

Akın

Akşam

Cumhuriyet

Hâkimiyeti Milliye

Hizmet

Milliyet

Serbest Cumhuriyet

Son Posta

Vakit

Yarın

Yeni Adana

KİTAP VE MAKALELERAĞAOĞLU, Ahmet *Serbest Fırka Hatıraları*, İstanbul 1969.ALDAN, Mehmet "İz Bırakan Mülki İdare Amirleri Hilmi Uran" *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 422, Yıl: 71, (Mart 1999), s.153-164.Atatürk'ün *Seyahat Notları (1930-1931)*, Yayına Hazırlayan: Gürbüz Tüfekçi, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996.BALKAYA, İhsan Sabri, *Serbest Cumhuriyet Arşiv Belgelerine Göre 1930 Belediye Seçimleri*, Güneş Vakfı Yayınları, Erzurum 2006.BALTAOĞLU, Ali Galip, *Atatürk Dönemi Valileri*, Ankara 1998.BAŞAR, Ahmet Hamdi, *Hatıralar, Meşrutiyet, Cumhuriyet ve Tek Parti Dönemi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1990.ÇELİK, Kemal, "Fransız İşgal Dönemi Mersin Belediye Başkan Ahmet Hallaç'ın Anıları" *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı: 62, XXI, Temmuz 2005, s. 700-718.EMRENCE, Cem, *99 Günlük Muhalefet Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.İNÖNÜ, İsmet, *Hatıralar, II*, Bilgi Yayınları, Ankara 1987.KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri, *Politikada 45 Yıl*, İletişim Yayınları İstanbul 2013.KOÇAK, Cemil, *Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İletişim Yayınları, İst.2006.

ORUÇ, Arif "Adana Yolsuzluğu" Yarın, 6 Teşrinisani 1930.

ORUÇ, Arif "İstirabın Sebepleri" Yarın, 8 Teşrin-i evvel 1930.

SAİD, Baha, *Türkiye'de Alevi-Bektaşî, Ahi ve Nusayrî Zümreleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000.URAN, Hilmi, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908-1950)* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008.TANKUT, H. Reşit, *Nusayriler ve Nusayrîlik Hakkında*, Ankara, Ulus Basımevi, Ank. 1938.WALTER F. Weiker, *Political Tutelage And Democracy In Turkey The Free Party And Its Aftermath*, Leiden 1973.YETKİN, Çetin, *S.C.F Olayı*, Otopsi Yayınları, İstanbul 2004.YILMAZ, Murat, *Tek Parti Döneminde Müstakil Mebuslar ve CHP Müstakil Grubu*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 1990.

TEKPARTİ DÖNEMİ TEFTİŞ RAPORLARINA GÖRE ÇUKUROVA'DA SOSYO-EKONOMİK DURUM

Fahri SAKAL•

1-SEYHAN MİLLETVEKİLİ SİNAN TEKELİOĞLU'NUN YAZDIĞI RAPORLAR

Özet

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde 1923-1950 arasına Tek Parti dönemi denir. Bu dönemde Cumhuriyet Halk Partisi'nin dışında bir muhalefet bulunmadığından parti içi denetime çok önem verilmiştir. Bu doğrultuda parti müfettişleri ve milletvekilleri illerindeki parti teşkilatı, halkevi şubeleri, mahalli idareler ve vatandaş-parti ilişkileri gibi konularda denetlemelerde bulunurlar ve tespitlerini rapor olarak Parti Genel Merkezine sunarlardı. 1940'larda Seyhan İlinde görülen kayda değer bilgiler bu bağlamda Sinan Tekelioğlu tarafından raporlar halinde Parti'ye sunulmuştur.

Tekelioğlu bu raporlarında Çukurova'daki ekonomik gelişmelere ağırlık vermiştir. Özel sektör, devlet ve belediyelerin yatırımları, yolsuzluklar ve yolsuzluk iddiaları ile altyapı eksikliği en çok dile getirilen hususlardır. Özellikle okul ihtiyacı ve sıtma gibi hastalıkların tedavisi için düşünülen çözümler sıkça tartışılmıştır. Demiryolu, köprü, bataklık kurutulması, zeytincilik, bazı çiftliklerde çalışan topraksız köylü ve işçilerin problemleri dile getirilmiştir. Yöreye dışarıdan gelmiş muhacir ve mübadillerin iskânı ile ilgili de problemler tespit edilmiştir.

Sinan Tekelioğlu yörede araştırma yapıp raporunu yazarken sanki bir Tek Parti siyasetçisi değil, bir muhalefet partisi vekili gibi ifadeler kullanmış, diğer bir ifade ile ciddi eleştirilerde bulunmuştur.

• Prof. Dr. Samsun OMÜ, Fen Ed. Fak. Tarih Böl, fahris56@hotmail.com

ve ilgili makamlara sunmuştur. Diğer milletvekillerinin birçoğu rutin bilgileri ve inkılâbımız ilkelerimiz vs konuları yazarken, Tekelioğlu, yeri gelince bu değerleri de anmakla birlikte, ilde yapılan ve yapılmayan yatırımlar, yatırım talepleri, halkın ihtiyaçları, eğitim, sağlık, ulaşım, tarım, ormanlar, yolsuzluklar vs. konularda dönemin Çukurova'sının sosyo-ekonomik manzarasını bize sunmuştur. Dolayısıyla samimi ve sorumlu bir partilinin iktidar dönemlerine ait doğru, ciddi ve gerçekçi özeleştirileri ile karşı karşıya bulunduğumuzu anlıyoruz.

KAYNAKÇALAR

Arşivler:

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Cumhuriyet Halk Partisi Katalogu:

BCA CHP K. 490.1.0.0/704.398.1

BCA CHP K. 490.1.0.0/704.399.1

Kitaplar:

Ağaoğlu Ahmed, *Gönülsüz Olmaz*, Ankara 1941.

Koçak, Cemil; *Umumi Müfettişlikler (1927-1952)*, İletişim Yay. İst, 2003.

Mardin, Şerif “Türkiye’de Muhalefet ve Kontrol” *Türk Modernleşmesi Makaleler 4*, İletişim Yay, İstanbul 1991.

Sakal, Fahri, *Ağaoğlu Ahmed Bey*, TTK Yay, Ankara 1999.

Sakal, Fahri; *Çok Partili Döneme Geçişte Tek Partinin Muhalefet Anlayışı*, Samsun 2007.

Makaleler:

Koçak, Cemil; “Tek Parti Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi’nde Parti Müfettişliği”, *Tarık Zafer Tunaya’ya Armağan*, İst. 1992, s.459-494.

Koçak, Cemil; “Tek-Parti döneminde CHP Parti Müfettişliği’ne İlişkin Ek Bilgiler”, (şurada), *Mete Tunçay’a Armağan*, (Derl. Mehmet Ö. Alkan ve diğerleri), İletişim Yay. İst, 2007, s.675-681.

MİMAR SEMİH RÜSTEM TEMEL'İN ADANA YAPILARI

Nur SÜRBAHANLI*

Özet

Bu çalışmada Adana Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlığının öncü yapılarından olan mimar Semih Rüstem Temel'in 1930-32 yılları arasında üretmiş olduğu binalar incelenmiştir. Bu binalar, sahip oldukları özgün mimari özellikler ve barındırmış oldukları modern unsurlar ile dönemin mimarlık anlayışına ışık tutmaktadırlar. Semih Rüstem yapıların incelenmesi ve mimari özelliklerinin analiz edilmesi, Ülkemizde modernizm akımının ilk örneklerinin görüldüğü 1930'lu yılların mimari tasarım anlayışının Adana'daki yansımalarını irdelemek açısından önemlidir.

Semih Rüstem Temel, mimarlık eğitimini yurt dışında tamamlamıştır ve bir dönem Ankara İmar Müdürü olarak görev yapmıştır. Mimar, 1930-32 yılları arası Adana'da dört adet konut ve bir adet belediye mezbahası binası tasarlamıştır. Semih Rüstem Evi, Sait Bey Evi, Dışçi Şevket Bey Kat Evleri, İsmail Hakkı Bey Köşkü ve Adana Belediye Mezbahası mimarın Adana'da üretmiş olduğu yapılarıdır. Mimarın dört konut yapısı Atatürk Caddesi'nde inşa edilmiştir ve bu yapıların aynı cadde üzerinde yer almış olması Adana'ya özgü bir durum oluşturmuştur.

Bu çalışma kapsamında literatür araştırması sonucunda ulaşılan görsel ve yazılı arşiv belgeleri, binaların eski fotoğrafları ve özgün çizimleri incelenmiş, yapıların iç mekan organizasyonu ve cepheleri analiz edilmiştir. Adana'da genç Cumhuriyet'in modernist ve yenilikçi fikirleri, Semih Rüstem'in yapılarıyla somut bir anlam kazanmıştır. Geleneksel yapım tekniklerinin aksine betonarme sistem kullanılıp, yeni sistemin sağladığı esneklikten yararlanılarak, teras çatılı, geniş açıklıklı cam yüzeyler ve köşe pencereleri, özel tasarlanmış pencere alınlıkları

* Arş.Gör., Çukurova Üniversitesi, Mühendislik - Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü,
E-posta: nsurbahanli@cu.edu.tr

KAYNAKÇALAR

- ANONİM, "Bir Mimar İkametgahı", *Arkitekt Dergisi*, Cilt:1932, Sayı:04(16), s.108-111, İstanbul 1932
- ANONİM, "Belediye Mezbahası", *Arkitekt Dergisi*, Cilt: 1933, Sayı: 02 (26), s.35-41, İstanbul 1933
- ANONİM, "Cumhuriyet'in On Senelik Sa'nat Hayatı", *Arkitekt Dergisi*, Cilt: 1933, Sayı: 09-10(33-34), s.263-264, İstanbul 1933
- ANONİM, "İsmail Hakkı B. Köşkü", *Arkitekt Dergisi*, Cilt: 1932, Sayı: 05 (17), s.140, İstanbul 1933
- ANONİM, "S.Bey Evi ", *Arkitekt Dergisi*, Cilt:1932, Sayı:07-08(19-20), s.205-206, İstanbul 1933
- ANONİM, "Şevket Bey Evi", *Arkitekt Dergisi*, Cilt: 1933, Sayı: 04 (28), s.99-102, İstanbul 1933
- ASLANOĞLU, İnci, "Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938", *Bilge Kültür Sanat*, İstanbul 2010, s.64
- BATUR, Afife, Modern Türk Mimarlığı, "Modern Olmak: Bir Cumhuriyet Mimarlığı Arayışı", *TMMOB Mimarlar Odası, Yalçın Matbaacılık*, Ankara 2007, s.71-95
- B.O.A, MF.MKT . 58/1211
- BOZDOĞAN, Sibel, "Modernizm ve Ulusun İnşası, Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür", Metis Yayınları, İstanbul 2002, s.71-77
- Cumhuriyet Gazetesi Arşivi*, 7 Nisan 1942, s.4
- Cumhuriyet Gazetesi Arşivi*, 1 Kasım 1946, s.8
- ELDEM, Sedat Hakkı, "Yapı", Birsan Yayın Evi, İstanbul 2005
- GÜMÜŞ, Müjde Dila, "Unutulmuş Bir Erken Cumhuriyet Dönemi Mimari: Semih Rüstem Temel", *İstanbul Araştırmaları Yıllığı*, İstanbul 2014, s.227-234
- KARAMAN DURMUŞ, Figen, "Adana Geleneksel Konut Mimarisinin İncelenmesi ve Ulu cami Çevresi İçin Koruma Amaçlı Bir Çalışma", *Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul 1992
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, "Gülbaba ", Gelibolu-Haddesena, Ankara 1996, 14 c, s. 229
- T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, Tarih: 17/10 /1933, sayı:15106, dosya:75-83
- SABAN ÖKESLİ, Fazilet Duygu, KARAMAN, Figen, ERMAN, Onur, DURUKAN, İpek, "Adana Mimarlık Rehberi 1900-2005", *T.M.M.O.B Mimarlar Odası Adana Şubesi*, Adana 2006, s.86
- SABAN ÖKESLİ Fazilet Duygu, "Mimar Semih Rüstem İş Merkezi", *Güney Mimarlık Dergisi*, Sayı: 3, Adana 2011, s.39
- SAYAR, Zeki, "Meslekte 50 Yılı Aşanlar: Bedri Tümay", *Mimarlık Dergisi sayı: 220*, 1986, s.47
- URL 1:<http://www.md1927.org.tr/dernek/turk-mimarlar-cemiyeti-10-donem-1936-1937>
- YILDIRIM, Yavuz, ÖZKAN, Süha, *Modern Türk Mimarlığı*, "Ulusal Bir İfade Bulmak: Birinci Ulusal Üslup", *TMMOB Mimarlar Odası, Yalçın Matbaacılık*, Ankara 2007, s.55-56

ARŞİV BELGELERİNE GÖRE 1930-40 YILLARI ARASINDA ADANA'DA MEYDANA GELEN SEL FELAKETLERİ VE DEVLETİN ALDIĞI ÖNLEMLER

Kadir ŞEKER*

Özet

Adana eski çağlardan beri yerleşim yeri olmuş verimli topraklara sahip bir Akdeniz kentidir. Luvi Krallığı, Hitit krallığı gibi eski çağ medeniyetlerinin egemenliğinde yaşayan kent, Romalılar ve Bizanslılardan sonra İslam medeniyeti ile tanışarak Selçuklu ve Osmanlı egemenliği altına girmiştir. Osmanlılar döneminde 1865'de Halep'e bağlı paşalık, 1867 yılında da bağımsız vilayet olmuştur. I. Dünya Savaşı sonrasında Fransızlar tarafından işgal edilmişse de Sakarya Savaşı'ndan sonra Fransızlarla yapılan Ankara Antlaşması ile Türkiye topraklarına katılmıştır. Geniş ve verimli arazilere sahip olmasından dolayı tarihin her döneminde önemini koruyan Anada ve çevresinde ne yazıkki istenmeyen olaylar da meydana gelmiştir. Arşiv vesikalarından anladığımız kadarıyla bunlardan bazıları 1930-40 yılları arasında yaşanmış olan sel felaketleridir. Aşırı yağışlardan dolayı Seyhan ve Ceyhan Nehirlerinin taşmasıyla büyük felaketler yaşanmış pek çok can ve mal kaybına neden olmuştur. Bu felaketler karşısında Devlet bütün kurum ve kuruluşlarıyla yardım yapmaya ve tedbirler almaya çalışmıştır.

Bu bildiride, 1930-40 yılları arasında Seyhan ve Ceyhan Nehirlerinin taşmasından dolayı yaşanan felaketler Cumhuriyet Arşivlerine yansıyan yönleriyle ele alınıp incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Adana, Cebel-i Bereket, Seyhan Nehri, Kızılay*

* Doç. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İ.İ.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü, Siyasi Tarih ABD Öğretim Üyesi, kseker@mehmetakif.edu.tr

KAYNAKÇALAR

A. Arşiv belgeleri

BCA, 030 10 117 818 38

BCA, 030 10 117 819 5, s.2

BCA, 030 10 118 823 13, s.13

BCA., 030 10 118 828 13, s.16

B. Kitap ve Makaleler

Arıkoğlu, Damar; *Hatıralarım*, İstanbul 1961.

Çelik, Kemal; *Milli Mücadele'de Adana ve Havalisi (1918-1922)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999.

Halaçoğlu, Yusuf; "Adana", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.I, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988.

Koçabaş, Süleyman; *Hindistan Yolu ve Petrol Uğruna Yapılanlar Türkiye ve İngiltere*, Vatan Yayınları, İstanbul 1985.

Önder, Mehmet; "Atatürk'ün Adana'ya Gelişleri", *Adana*, Kültür Ofset Yayınları, Ank. 1994.

Özmen, Ünsal; *Kent Kent Türkiye Adana*, Pamukbank Yayınları, Öz Yayınevi, Ankara 1968.

Sevük, İsmail Habib; *Atatürk İçin*, İstanbul 1939.

Toros, Taha; *Atatürk'ün Adana Seyahatleri*, Adana 1939.

C. Gazeteler

Ulus Gazetesi,

Cumhuriyet Gazetesi,

Akşam Gazetesi,

Yeni Asır Gazetesi,

DEMOKRAT PARTİ'NİN ADANA'DA ÖRGÜTLENMESİ

Birgül BOZKURT*

Özet

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeni bir dünya düzenine geçişin yarattığı ortamda Türkiye'de de siyasi ve ekonomik liberalleşmeye geçişi teşvik eden etmenler oluşmuştu. Türk siyasal hayatında yeni bir demokrasi deneyimine başlangıç oluşturan ve yeni bir dönem yaratan Demokrat Parti (DP), resmen 7 Ocak 1946 tarihinde kuruldu. DP'nin kurucuları olan Celal Bayar başta olmak üzere dörtlü takrire katılan Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan hepsi Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) içinde siyaset yapmış ve tecrübe edinmiş kişilerdi.

Tüm ülke genelinde hızla örgütlenme faaliyetlerine başlayan DP için önemli merkezlerden biri de Adana olmuştur. 5 Mart 1946 tarihinde DP kurucularından Refik Koraltan'ın Adana'ya gelmesi üzerine, önceden başlayan tartışmalar ve hazırlıklar doğrultusunda, 11 Mart 1946 tarihinde DP'nin Adana il müteşebbis heyeti ile il merkez ilçe müteşebbis heyeti için seçilenlerin isimleri Vilayete bildirilerek, Adana teşkilatının kuruluşu için başvuruda bulunulmuştur. Kısa bir süre sonra da Kadirli, Osmaniye, Ceyhan başta olmak üzere Adana ilçe ve köylerinde DP teşkilatları kurulmuştur. Refik Koraltan'ın ardından yine DP'nin kurucularından Fuat Köprülü ve Celal Bayar'ın ziyaret ettiği ve örgütlenme çalışmalarını yakından takip ettiği Adana'da, parti çalışmaları hızla gelişmiştir. 14 Mayıs 1950 tarihinde gerçekleşen ve CHP'nin 27 yıllık iktidarının sona erdiği seçimlerin ardından DP iktidar olmuştur. DP'yi iktidara taşıyan merkezlerden biri de Adana olmuştur. 11 milletvekiliyle TBMM'de temsil edilen Adana milletvekillerinin tamamı DP'den seçilmiştir.

Ülke ekonomisinin önemli merkezlerinden biri olan Adana'da DP örgütlenmesinin gelişimi, Türkiye'de siyasetin yeni bir biçim aldığı çok partili siyasal ya-

* Yrd. Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.
bozkurt.birgul35@gmail.com

Sonuç

Adana’da DP örgütlenmesi partinin kuruluşundan kısa bir süre sonra gerçekleştirilmiş ve ilçelere doğru gelişmiştir. 1946 seçimlerine kadar çalışmalarını hızlandırmaya çaba sarf etse de Adana genelinde örgütlülük tamamlanamamıştır. Ancak yine de Türkiye’nin çok partili siyasi yaşama geçişle ilgili oldukça önemli bir seçim dönemi olan kırk altı seçimlerine katılmıştır. Adana’da seçimler oldukça heyecanlı, aynı zamanda büyük bir siyasi olgunlukla tamamlanmıştır. 1946’da gerçekleştirilen milletvekili seçimlerini ve İl Genel Meclisi seçimlerini Adana’da CHP kazanmıştır.

1946 seçimlerinden sonra Adana’da DP içinde tartışmalar, bölünmeler yaşanmışsa da ülke genelinde olduğu gibi bu durum halkın DP’ye ilgisini azaltmamıştır. 14 Mayıs 1950 seçimlerinde Adana’yı temsilen 11 milletvekili seçilecektir. DP adayları merkezin yüzde yirmi belirleme hakkı dışında Adanalı DP’lilerin iradesiyle oluşmuştur. Milli Mücadele kahramanlarından Sinan Tekelioğlu’nun önce bağımsız aday olarak çalıştığı seçim sürecine sonra DP listesinden bağımsız aday olarak katılması da oldukça önemlidir. 1950 seçimleri de Adana’da oldukça sakin geçmiş Türkiye ekonomisinin en önemli kentlerinden olan kent iradesini DP’den yana göstermiştir.

KAYNAKÇALAR

Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet

Türk Sözü

Vatan

Yeni Adana

Araştırma-İnceleme Eserler

AHMAD, Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Hil Yayın, İstanbul 1994.

BAYAR, Celal, (Haz. İsmet Bozdağ), *Başvekilim Adnan Menderes*, Truva Yayınları, İst. 2010.

EROĞUL, Cem, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi, 4. Baskı, Ankara 2003.

GOLOĞLU, Mahmut, *Demokrasiye Geçiş*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009.

İnönü’nün Söylev ve Demeçleri I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1946.

KABASAKAL, Mehmet, *Türkiye’de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960)*, Tekin Yayınevi, Ankara 1991.

KARPAT, Kemal H., *Türk Demokrasi Tarihi*, İmge Kitabevi, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Ankara 2008.

NADİRLER, Can Nadir, *Anılarda Adana*, Ulusoy Ofset, Adana 2008.

SUNAR, İlkay, *Demokrasi Türkiye Seriveni*, Doruk Yayınevi, İstanbul 2010.

TİMUR, Taner, *Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş*, İmge Kitabevi, 3. Baskı, Ankara 2003.

TUNCER, Erol, *1950 Seçimleri*, Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Merkezi Yay., Ankara 2010.

URAN, Hilmi, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908-1950)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yenilenmiş ve Genişletilmiş I. Baskı, İstanbul 2008.

UYGUR, S. Haluk, *Tarihin İçinden Gelen Öykü: Adana*, T.C. Adana Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Adana 2006.

ZÜRCHER, Erik Jan, *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1995.

BAŞBAKAN MENDERES'E YÖNELİK BİR YOLSUZLUK SUÇLAMASI: ADANA ŞEKER FABRİKASI OLAYI

Bekir KOÇLAR*

Özet

Adana'da emekli Tapu memuru Nuri Yıldırım'ın Milli Birlik Komitesi Başkanlığı'na gönderdiği dilekçede yazılan “Adana'da 1957 seçimleri öncesinde bir Şeker Fabrikası temeli atıldığına bununla ilgili olarak merasim, istimlak, lojmanlar yapıldığına, müdür ve müstahdemler atandığına fakat fabrikanın ortada olmadığına” dair ifadeleri bir ihbar kabul edilmiştir.

Bunun üzerine Yüksek Soruşturma Kurulu'nun olayla ilgili olarak yaptığı tahkikat sonucu olarak dönemin Başbakanı Adnan Menderes, Sanayi Vekili Samet Ağaoğlu ve eski Şeker Fabrikaları A.Ş. Genel Müdürü Baha Tekant'ın yargılanmasına ve diğer sanıklardan; Sıtkı Yırcalı (Eski Sanayi Vekillerinden sakıt ve sabık Mebus), Sebati Ataman (Eski Sanayi Vekillerinden sakıt ve sabık Mebus), Abdullah Aker (Eski Sanayi Vekaleti Vekillerinden), Cihat Şenel (Eski Şeker Fabrikaları A.Ş. İdari Müşaviri), İsmail Bayramoğlu (Uşak Şeker Fabrikaları A.Ş. İdari Müşaviri), Atilla Tengirek (Eski Şeker Fabrikaları A.Ş. İdari Müşaviri), Bülent Osma (Şeker Fabrikaları A.Ş. İdare Meclisi Reisi), Turgut Nalcıoğlu (Şeker Fabrikaları A.Ş. eski İdare Meclisi Reis vekili), Mehmet Akın (Şeker Fabrikaları A.Ş. eski İdare Meclisi üyesi), Nazmi İlker (Şeker Fabrikaları A.Ş. eski İdare Meclisi üyesi), Necati Gönencer (Şeker Fabrikaları A.Ş. eski İdare Meclisi üyesi), Sabahattin Şerifoğlu (Şeker Fabrikaları A.Ş. eski İdare Meclisi üyesi), Feridun Fikri Düşünsel (Şeker Fabrikaları A.Ş. İdare Meclisi Üyesi) adlı kişilerin soruşturma sonucunda yargılanmasına gerek olmadığına karar verilmiştir.

* Doç. Dr. Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

4. Bu görüş doğrultusunda Şeker Fabrikaları A.Ş.nin bu girişimden vazgeçtiği sonucu çıkmaktadır.

Sanık ve şahitlerin ifadesinden de bu girişimden 1953 yılında vazgeçildiği görülmektedir. Fakat daha sonra 1957 yılında tekrar böyle bir yatırım olmasına karar verildiği, buna göre istimlak ve yatırımların yapıldığı takip edilmektedir. Fakat 1957 yılındaki bu girişimin devamının getirilmediğinden bir seçim yatırımı olarak algılanmasına neden olduğu görülmektedir. Zaten davanın konusunu da bu 1957 yılından sonraki süreç oluşturmaktadır.

Soruşturmanın ikinci merhalesinde sanık ve şahitler dinlemiştir, Yüksek Soruşturma Kurulu hem şahit ve sanıkların hem de diğer belgeler doğrultusunda davayla ilgili olarak bir çözümlenmede bulunmuştur. Bu çözümlenmeye göre de yapılan bu eylemle devlet zarara sokulmuştur.

Soruşturma Kurulu edindiği bu kanaate göre de, sanıklardan eski Başbakan Adnan Menderes'in, eski Sanayi Vekili Samet Ağaoğlu'nun ve Şeker Fabrikaları A.Ş. Genel Müdürü Baha Tekant'ın Yüksek Adalet Divanı'nda yargılanması ve diğer sanıkların ise yargılanmasına gerek olmadığı kararını vermiştir.

Bu karar üzerine Yüksek Adalet Divanı'nda devam eden mahkeme daha sonra Anayasa mahkemesine tevdi edilmek üzere Divan Başsavcılığı'na iade edilmiştir. Bu yargılama süreci devam ederken Başbakan Adnan Menderes idam edilmiştir.

KAYNAKÇALAR

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

010-0-009-000-000-316-982-1

010-0-009-000-000-316-982-2

010-0-009-000-000-316-982-3

010-0-009-000-000-316-982-4

10-0-009-000-000-316-983-1

0010-0-009-000-000-316-983-2

010-0-009-000-000-316-983-3

TÜRK ANAYASA TARİHİNDE YASAMA MECLİSLERİ VE ADANA TEMSİLCİLERİNİN ROLÜ

Şeref İBA*

Özet

1876 yılında başlayan Türk Anayasacılık tarihinde 1909, 1921, 1924, 1961 ve 1982 tarihleri dönüm noktası olmuştur. 1876 Kanuni Esasi döneminde Heyeti Mebusan ve Heyeti Ayan olmak üzere iki meclisli bir yapı söz konusuydu. Yasa yapma yetkisi bile olmayan bu cılız yapının birleşik toplantılarına Heyeti Umumi denilmekteydi. 1909 yılında yapılan değişikliklerle meşruti monarşiye adım atılırken, yasama organları ilk defa meclis adını aldılar. Meclisi Ayan ve Meclisi Mebusan olarak iki meclisli olarak çalışan yasama organının birleşik toplantıları da Meclisi Umumi adını aldı. 23 Nisan 1920 tarihinde açılan, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) adını alan ve Milli Mücadelenin karargahı işlevi gördüğü için “Gazi Meclis” olarak da anılan 1. Meclis, kurucu meclis vasfıyla kuvvetler birliği (yasama, yürütme, yargı) esasında, meclis hükümeti sistemiyle 1923 seçimlerine kadar görevde kalmıştır. Bu dönem, siyasi tarihimizde TBMM Devleti, TBMM hükümeti ve TBMM ordusu olarak da bilinmektedir. 1923 yılında yapılan seçimlerle göreve gelen 2. Meclis, Teşkilatı Esasiye Kanunu ile parlamenter sistem esasında 1960 yılına kadar önce tek partili, sonra çok partili bir yapı ile yasama faaliyetlerini yerine getirmiştir. 1961 anayasası ile çift meclisli (Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi) yapıya geçen Türk Parlamentosunun ortak toplantıları, TBMM Birleşik Toplantısı olarak adlandırılmıştır. 1961 Anayasası, 1971 ve 1973’deki köklü değişikliklerle birlikte 1980 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Nihayet, halihazırdaki Türk yasama meclisi TBMM de 1982 yılında kabul edilen anayasa esaslarına göre yasama faaliyetlerini yerine getirmektedir. Bu dönemde yeniden tek meclisli yapıya dönülmüş ve rasyonelleştirilmiş parlamentarizm sistemi hakim olmuştur.

* Doç. Dr., TBMM.

Cebelibereket adıyla 1933 yılına kadar ayrı bir vilayet olan ve yaklaşık 63 yıl Adana'nın ilçesi olarak kaldıktan sonra 1996 yılında yeniden İl olan Osmaniye'yi yasama meclislerinde toplam 18 şahıs temsil etmiştir. 1,2,3. Yasama dönemlerinde Cebelibereket Mebusu olan ve Bahriye nazırlığı yapan İhsan Eryavuz, Yüce Divan'da yargılanan ilk bakan olarak parlamento tarihine geçmiştir. Öte yandan, 21,23,24. Dönemlerde Osmaniye Milletvekilliği yapan ve halen MHP Genel Başkanı olan Devlet Bahçeli, Devlet Bakanlığı ve Başbakan yardımcılığı da yapmıştır.

Sonuç

Osmanlı döneminde çift meclisli yasama organı yapısı kısa ömürlü olmuştur. Osmanlı Meclisi'nden Türkiye Büyük Millet Meclisine geçiş, devamlılık şeklinde olmuş, kopuş yaşanmamıştır.

23 Nisan 1920 tarihinde açılan TBMM, milli mücadelenin komuta merkezi şeklinde bel kemiği işlevi görmüş ve yeni kurulan Devletin mimarı olmuştur. Kuvvetler birliği ilkesinin benimsendiği kısa dönemden sonra tek meclisli yapı devam ettirilmiş, 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu sonrası parlamenter demokratik sisteme doğru sağlam adımlarla kayış yaşanmıştır.

1961 Anayasası döneminde çift meclisli parlamento yapısı ve yaklaşık 19 yıllık cumhuriyet senatosu deneyimi sonrası 1982 Anayasası ile yeniden tek meclisli yasama organı yapılanmasına dönülmüştür.

1920 Yılından günümüze, yasama meclislerinde toplam 162 şahıs Adana temsilcisi olarak görev yapmıştır. Ez uzun süre görev yapma rekoru, Hilmi Uran'a aittir. Adana temsilcileri içerisinde önemli icracı bakanlıklarda bulunarak iz bırakanlar olmakla birlikte, özellikle son dönemde Adana temsilcilerinin hükümet üyesi olarak rol alma bakımından yetersiz düzeylerde kaldığı görülmektedir.

KAYNAKÇALAR

BAŞGİL, Ali Fuat (1948), "Demokrasilerin Tehlikesi ve Çift Meclis Usulü", *Hür Fikirler Mecmuası*, Cilt:1, sayı:2, s.78.

DEMİRCİ, H. Aliyar (2010), *Türk Siyasal Hayatında Senato-Düşünce, Tecrübe ve Arayışlar (1876-2009)*, Ankara, Orion Kitabevi, Birinci Baskı, s. 85.

GÖZÜBÜYÜK, Şeref : Z. SEZGİN (1957), *1924 Anayasası Hakkındaki Meclis Görüşmeleri*, İBA, Şeref (2012), "*Anayasa Tarihimizde Senato Tartışmaları*", Prof. Dr. Mehmet AKAD'a Armağan, İstanbul, Der Yayınları, s.563.

İBA, Şeref (2010), *Parlamento Hukuku*, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 4. Baskı, s.38.

İBA, Şeref (2014), *Yeni Anayasa Arayışları ve Kırmızı Çizgiler*, Ankara, Nobel Yayınevi, s.168.

SHELL, Donald R. (1998), "Second Chambers", *World Encyclopedia of Parliaments and Legislatures*, Edited by G.Thomas KURIAN, Congressional Quarterly, Washington D.C: s.848.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.7, D: 2, İçtima Senesi: 2, İnikat: 7, 9.3.1924, s.1-9.

ÇOK PARTİLİ DÖNEMİN BAŞLANGICINDAN 12 EYLÜL ASKERİ DARBESİ'NE SİYASİ TARİHİMİZDE ADANA MİLLETVEKİLLERİ

D. Ali ARSLAN*
Sadettin BAŞTÜRK**
Gülten ARSLAN***

Özet

Konumcu elit yaklaşımıyla incelendiğinde elitler toplumsal yapı içindeki stratejik kurumların, en üst ya da en üste yakın konumlarını elinde bulunduran bireylerdir. Toplumsal yapı içinde çok sayıda elit grubu bulunmaktadır. Bunlardan bazıları, toplumsal ve siyasal karar alma sürecinde çok daha fazla etkiye sahip iken, ötekileri daha az etkilidirler. Toplumdaki en güçlü elit grupların başında siyasi elitler gelir. Milletvekilleri, siyasi elitlerin en temel unsurlarından biridir. Adana milletvekilleri ise Türk siyasi elitlerinin ayrılmaz parçasını oluştururlar.

Bu araştırmanın amacı Adana milletvekillerini, tarihsel bir perspektifle sosyolojik açıdan analiz etmektir. Bu amaç doğrultusunda örneklem grubu olarak, Türk siyasi elitlerinin oluşturduğu araştırma evreninden, 1950-1980 yılları arasında, Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında görev yapmış Adana milletvekilleri seçildi. Araştırma kapsamında, TBMM'nin kurumsal kayıtları ve yayınları, özellikle de meclis albümleri incelenerek, çok partili dönemde Adana milletvekilliği yapmış siyasi elitlerin toplumsal özgeçmişleri temelinde bir veri seti oluşturuldu. Bu veri seti SPSS kullanılarak analiz edildi.

* Doç. Dr. Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji bölümü öğretim üyesi. Sosyolog ve Siyaset Bilimci.

Adres: Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji bölümü, Çiftlikköy Kampusu, 33343-Mersin / TÜRKİYE,

Tel: (0324) 361 00 01/48 13, Belgegeçer: (0324) 361 00 46, GSM: 0553 666 06 06,

E-posta: cimderaslan@hotmail.com

** Doç. Dr. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Öğretim Üyesi, Tarihiçi. sadettinbasturk@hotmail.com

*** Siyaset Bilimci ve Siyaset Araştırmacısı. gultenb.arslan@hotmail.com

KAYNAKÇALAR

- ALTUNİŞİK, Remzi (vd.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (SPSS Uygulamalı)*, Sakarya, 2004.
- ARSLAN, Durmuş Ali, “Üçüncü Bin Yılda Adana Milletvekilleri”, *International Journal of Human Sciences - Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 12-1, (2015), s. 582-625.
- ARSLAN, Durmuş Ali, (vd.), “Çok Partili Dönemde, Genel Seçim Sonuçları Temelinde Türkiye'nin Siyasi Yapısı” (Ed. Şenol Kantarcı ve Fatma Şimşek, *Berna Türkdöğün Uysal Armağan Kitabı* içinde), Ankara, 2015.
- ARSLAN, Durmuş Ali, (vd.), “Çok Partili Dönem Türk Siyasi Tarihinde Bitlis Milletvekilleri”, *Akademik Bakış, İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız-Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 47, (2015), s. 71-97.
- ARSLAN, Durmuş Ali ve Gülten Arslan, “Çok Partili Dönem Tokat milletvekillerinin sosyolojik profilleri”, *Karadeniz Araştırmaları (Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri) Dergisi*, 43, (2014), s. 117-150
- ARSLAN, Durmuş Ali ve Gülten Arslan, “Geçmişten Günümüze Artvin Milletvekilleri: 1946'dan Bugüne Artvin Milletvekillerinin Sosyolojik Analizi”, *Karadeniz Araştırmaları (Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri) Dergisi*, 36, (2013), s. 43-70.
- ARSLAN, Durmuş Ali, *Sosyoloji ve Yöntem Yazıları*, Ankara, 2012-a.
- ARSLAN, Durmuş Ali, “Mersin Milletvekillerinin Sosyolojik Profilleri”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi - International Journal of Human Sciences*, 9-2, (2012-b), s. 587-622.
- ARSLAN, Durmuş Ali, *Turkish Political Elites: Sociological Analysis of Turkish Politics and Politicians*, Berlin 2011-a.
- ARSLAN, Durmuş Ali, *Who Rules Turkey: Turkish Power Elite*, Berlin 2011-b.
- ARSLAN, Durmuş Ali, *Elites and Power in Contemporary Turkey: Social Anatomy of Turkish Elites*, Berlin 2011-c.
- ARSLAN, Durmuş Ali, “Educational Bases of Turkish Democracy: Educational Backgrounds of Turkish Elites”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi (Journal of Sociological Research)*, 8/1, (2005-a), s. 5-30.
- ARSLAN, Durmuş Ali, “Türk medya elitleri: Bir durum tespiti”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi (Journal of Sociological Research)*, 4- 2, (2004), s. 135-164.
- ARSLAN, Durmuş Ali, *Who Rules Turkey: The Turkish Power Elite and the Roles, Functions and Social Backgrounds of Turkish Elites*, Guildford, 1999.
- ETZİONİ-Halevy, Eva, *Class & Elites in Democracy and Democratisation*. NewYork, 1997.
- ETZİONİ-Halevy, Eva, *The Elite Connection*, NewYork, 1993.
- FREY, Frederick, *The Turkish Political Elite*, Massachusetts, 1965.
- GILBERT, Nigel, *Analysing Tabular Data*, London, 1997.
- HEALEY, Joseph F., *Statistics: A Tool for Social Research*, California, 1993.
- HERTZ, Rosanna ve Jonathan B. Imber, *Studying Elites Using Qualitative Methods*, London, 1995.
- KIRAY, Mübeccel B., *Ereğli-Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası*, İstanbul, 2000.
- LANDAU, Jacob M., Ergun Özbudun, Frank Tachau, *Electoral Politics in the Middle East*, London, 1980.
- MOYSER, George ve Margaret Wagstaffe, *Research Methods for Elite Studies*, London, 1987.
- TBMM, *TBMM Albümü 22. Dönem*, Ankara, 2003.
- TBMM, *TBMM Albümü 21. Dönem*, Ankara, 2000.
- TBMM, *TBMM Albümü 20. Dönem*, Ankara, 1997.
- TBMM, *TBMM Albümü 1920-1991*, Ankara, 1994.
- TBMM, *TBMM Albümü 19. Dönem*, Ankara, 1992.
- TURHAN, Mehmet, *Siyasal Elitler*, Ankara, 1991.
- TÜİK, *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi*, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, 2014.
- TÜİK, *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi*, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, 2015.

12 EYLÜL ASKERİ DARBESİ'NDEN ÜÇÜNCÜ BİN YILA ADANA MİLLETVEKİLLERİNİN SOSYOLOJİK ANALİZİ

D. Ali ARSLAN*

Mustafa ÇAĞLAYANDERELİ**

Gülten ARSLAN***

Özet

Toplum içindeki pozisyonları, kontrol ettikleri toplumsal kaynaklar ve ellerinde bulundukları iktidar bakımından, toplumsal güç piramidinin en üst katmanlarını oluşturan elitler, birey ve toplum hayatı açısından hayati bir öneme sahiptirler. Toplumsal yapı içinde çok sayıda elit grubu vardır. Bunlardan bazıları, öteki elit gruplarına kıyasla, karar verme sürecinde daha etkilidirler. Toplum ve bireyler açısından stratejik roller üstlenmiş olan siyasi elitler de, toplumun siyasi yapısı içindeki en güçlü elit gruplarından. Milletvekilleri ise, siyasi elitlerin en temel unsurlarından biridir. Adana milletvekilleri de, öteki 81 ili temsil eden milletvekilleri gibi, Türk siyasi elitlerinin ayrılmaz parçasını oluştururlar.

Bu araştırmanın amacı Adana milletvekillerini, tarih süreci içinde sosyolojik olarak incelemektir. Bu amaç doğrultusunda örneklem grubu olarak, Türk siyasi elitlerinin oluşturduğu araştırma evreninden, 12 Eylül 1980 Askeri Darbesinden ikinci bin yılın sonuna kadar geçen süreçte, Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında görev yapmış Adana milletvekilleri seçildi. Araştırma kapsamında, TBMM'nin kurumsal kayıtları ve yayınları, özellikle de meclis albümleri incelenerek, çok partili dönemde Adana milletvekilliği yapmış siyasi elitlerin toplumsal özgeçmişleri

* Doç. Dr. Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji bölümü öğretim üyesi. Sosyolog ve Siyaset Bilimci. cimderaslan@hotmail.com

** Yrd. Doç. Dr. Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji bölümü öğretim üyesi. Sosyolog. cimderaslan@hotmail.com

*** Siyaset Bilimci ve Siyaset Araştırmacısı. gultenb.arslan@hotmail.com

KAYNAKÇALAR

- ALTUNİŞİK, Remzi (vd.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (SPSS Uygulamalı)*, Sakarya, 2004.
- ARSLAN, Durmuş Ali, “Üçüncü Bin Yılda Adana Milletvekilleri”, *International Journal of Human Sciences - Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 12-1, (2015), s. 582-625.
- ARSLAN, Durmuş Ali, (vd.), “Çok Partili Dönemde, Genel Seçim Sonuçları Temelinde Türkiye'nin Siyasi Yapısı” (Ed. Şenol Kantarcı ve Fatma Şimşek, *Berna Türkoğan Uysal Armağan Kitabı* içinde), Ankara, 2015.
- ARSLAN, Durmuş Ali, (vd.), “Çok Partili Dönem Türk Siyasi Tarihinde Bitlis Milletvekilleri”, *Akademik Bakış, İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız-Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 47, (2015), s. 71-97.
- ARSLAN, Durmuş Ali ve Gülten Arslan, “Çok Partili Dönem Tokat milletvekillerinin sosyolojik profilleri”, *Karadeniz Araştırmaları (Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri) Dergisi*. 43, (2014), s. 117-150
- ARSLAN, Durmuş Ali ve Gülten Arslan, “Geçmişten Günümüze Artvin Milletvekilleri: 1946'dan Bugüne Artvin Milletvekillerinin Sosyolojik Analizi”, *Karadeniz Araştırmaları (Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri) Dergisi*. 36, (2013), s. 43-70.
- ARSLAN, Durmuş Ali, *Sosyoloji ve Yöntem Yazıları*, Ankara, 2012-a.
- ARSLAN, Durmuş Ali, “Mersin Milletvekillerinin Sosyolojik Profilleri”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi - International Journal of Human Sciences*. 9-2, (2012-b), s. 587-622.
- ARSLAN, Durmuş Ali, *Turkish Political Elites: Sociological Analysis of Turkish Politics and Politicians*, Berlin 2011-a.
- ARSLAN, Durmuş Ali, *Who Rules Turkey: Turkish Power Elite*, Berlin 2011-b.
- ARSLAN, Durmuş Ali, *Elites and Power in Contemporary Turkey: Social Anatomy of Turkish Elites*, Berlin 2011-c.
- ARSLAN, Durmuş Ali, “Educational Bases of Turkish Democracy: Educational Backgrounds of Turkish Elites”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi (Journal of Sociological Research)*. 8/1, (2005-a), s. 5-30.
- ARSLAN, Durmuş Ali, “Türk medya elitleri: Bir durum tespiti”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi (Journal of Sociological Research)*, 4- 2, (2004), s. 135-164.
- ARSLAN, Durmuş Ali, *Who Rules Turkey: The Turkish Power Elite and the Roles, Functions and Social Backgrounds of Turkish Elites*, Guildford, 1999.
- ETZİONİ-Halevy, Eva, *Class & Elites in Democracy and Democratisation*. NewYork, 1997.
- ETZİONİ-Halevy, Eva, *The Elite Connection*, NewYork, 1993.
- FREY, Frederick, *The Turkish Political Elite*, Massachusetts, 1965.
- GILBERT, Nigel, *Analysing Tabular Data*, London, 1997.
- HEALEY, Joseph F., *Statistics: A Tool for Social Research*, California, 1993.
- HERTZ, Rosanna ve Jonathan B. Imber, *Studying Elites Using Qualitative Methods*, London, 1995.
- KIRAY, Mübecce B., *Ereğli-Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası*, İstanbul, 2000.
- LANDAU, Jacob M., Ergun Özbudun, Frank Tachau, *Electoral Politics in the Middle East*, London, 1980.
- MOYSER, George ve Margaret Wagstaffe, *Research Methods for Elite Studies*, London, 1987.
- TBMM, *TBMM Albümü 22. Dönem*, Ankara, 2003.
- TBMM, *TBMM Albümü 21. Dönem*, Ankara, 2000.
- TBMM, *TBMM Albümü 20. Dönem*, Ankara, 1997.
- TBMM, *TBMM Albümü 1920-1991*, Ankara, 1994.
- TBMM, *TBMM Albümü 19. Dönem*, Ankara, 1992.
- TURHAN, Mehmet, *Siyasal Elitler*, Ankara, 1991.
- TÜİK, *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi*, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, 2014.
- TÜİK, *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi*, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, 2015.

BİREYSEL VE KÜLTÜREL BİR KAZANIM OLARAK ŞEHİR KÜLTÜRÜ -ADANA ÖRNEĞİ-

Ahmet Emre BİLGİLİ*

‘Her Şehir Bizim Hocamızdır’

Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu

Özet

Bütün medeniyetler ve dolayısı ile bu çerçevedeki insani gelişmeler kuşku yok ki şehirlerde meydana gelirler. Şehir, bireyi besler birey medeniyet inşa edici çalışmalarda bulunur, sonraki süreçte her ikisi de birbirini beslemeye devam eder. Bu doğal döngü içerisinde şehrin bir bütün olarak birey tarafından *kazanıma* dönüştürülmesi gerekir. Bu dönüşüm kişi açısından bireysel, devlet açısından sosyal bir kazanım demektir. Aksi durum da hem birey hem toplum açısından kayıp anlamına gelir.

Şehrin kültürel mirasını ve günümüz kültürel zenginliğini kazanıma dönüştürmek bireysel gelişim açısından çok boyutlu bir katkı demektir. Zira şehrin kültürel mirası ve tarihi objeleri günümüz insanına daima mesaj verir. Bir bütün olarak *bu kazanım* bireyin ufkunu açar, dünyasını ve bakış açısını geliştirir. Olaylara yaklaşımı daha şümüllü ve medeniyet endekslidir. Şehrin kültür mirasının ve gündelik kültürün kazanımı, bireyin hangi mesleği yaptığına bakılmaksızın öğrenciliğinde ve mesleğini yapma sürecinde ciddi ve ufuk açıcı bir fonksiyon icra eder. Bu durum ise özellikle öğrencilerin yetişmesinde önemli rol oynar. Ancak ufuk zenginliği kazanabilenler işlerinde sıradanlıktan kurtulur ve ciddi başarılar elde ederler.

* Prof. Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, e-mail: aebilgili@hotmail.com

Bunun oluşabilmesi için de her fırsatı değerlendirerek eğitim çalışması yapma zarureti bulunmaktadır. Eğitim; hem öğrencileri hem de şehirde yaşayanları kapsamalıdır. Üniversitelere şehir dersi ve *Şehir Mektepleri* dersi teorik ve uygulamalı olarak fiiliyata geçmelidir.

Ahmet Davutoğlu Hocanın ‘her şehrimiz bizim hocamızdır’ ifadesinde olduğu gibi şehirlerimiz *hoca*, şehirde yaşayanlar ise *öğrenci* olmasını başarmalıdır. Bunun için de şehirdeki kamu görevlileri ve ilgili sivil toplum kuruluşları bu konuda ciddi bir işbirliği geliştirmelidir.

Şehirlerimizi mektep haline getirmek ve bunun devamlılığını sağlamak zordur fakat bu başarılmadığı takdirde de şehrin kültürel/tarihi potansiyelinden yani zenginliğinden istifade etmek mümkün değildir. Bu durumda Adana geniş anlamı ile Çukurova bir mektep ve hoca konumuna getirilmelidir.

KAYNAKÇALAR

- Adana Valiliği, (2007), *Adana Kültür Envanteri*, Adana Valiliği Yayınları, Adana.
- Akın, S. (2006), *Çocuk ve Müze*, A.E.Bilgili, *İstanbul Kültür; İstanbul Turizm*, İstanbul Kültür ve Turizm Müdürlüğü, ss.207-211, İstanbul.
- Ambrose, T. (1993), *Managing New Museums: A Guide to Good Practice*, Scottish Museum Council, Edinburgh.
- Ayata, S. Ayata A.G. (1996), *Konut, Komşuluk ve Kent Kültürü*, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Ayvazoğlu, B. (2003), *Divanyolu, Bir Caddenin Hikayesi*, Ötügen Yayınları Kültür Serisi, Ankara.
- Bahadıroğlu, Y. (2011), *Muhteşem Süleyman*, Paradoks Yayınları, İstanbul.
- Bilgili, Ahmet Emre (2012), *Bir Dünya Şehri Olarak İstanbul'un Küresel Konumu*, İTO Yayınları, İstanbul
- Erder, S. (1997), *İstanbul'a Bir Kent Kondu: Ümraniye*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Genim, S. (2006), *İstanbul ve Koruma*, A.E.Bilgili, *İstanbul Kültür; İstanbul Turizm*, İstanbul Kültür ve Turizm Müdürlüğü, ss.25-34, İstanbul.
- Giddens, A. (2000), *Sosyoloji*, Ayraç Yayınevi, Ankara.
- Haldun, İbn. Mukaddime, II.cilt, *Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları*, 1988, İstanbul.
- Karpat, K. (1969), *The Gecekondu Rural Migration and Urbanization*, Campridge University Press, New York.
- Kartal, S.K. (1982), *Kentleşme Sürecinde Toplumsal Değişme Odağı Olarak Ankara*, Türköz Erder, *Kentsel Bütünleşme*, Türkiye Gelişme Vakfı Yayınları, ss.123-163, Ankara.
- Keleş, R. (2000), *Kentleşme Politikası*, İmge Kitabevi Yayınları (5.baskı), Ankara.
- Kıray, M. (1982), *Toplumsal Değişme ve Kentleşme*, Türköz Erder, *Kentsel Bütünleşme*, Türkiye Gelişme Vakfı Yayınları, ss.57-66, Ankara.
- Neşri, M. (2011), *Aşiretten İmparatorluğa Osmanlı Tarihi*, (Sadeleştiren Necdet Öztürk) Timaş Yayınları, İstanbul.
- Ramazanoğlu, G. (2012), *Adana'da Tarih Tarihte Adana*, Etik Yayınları, İstanbul.
- Pala, İ. (2006), *İstanbul ve Kültür*, A.E.Bilgili, *İstanbul Kültür; İstanbul Turizm*, İstanbul Kültür ve Turizm Müdürlüğü, ss.13-19, İstanbul.
- Sassen Saskia, *The Global City*, Princeton University Pres, 2001.
- Ürgenç, O. (2012), *Çukurova, Doğa ve Tarih*, Adana.

CEYHAN'IN BAZI MAHALLELERİ İLE CİVARINDAKİ BAZI YERLEŞİM MAHALLERİNİN İSİMLERİ ÜZERİNE AÇIKLAMALAR

Prof. Dr. Osman Fikri SERTKAYA*

Özet

Bildiride Anadolu'nun bin yıllık Türkleşmesi üzerinde durulmakta, Çukurova bölgesinin Oğuz göçleri, Kafkasya ve Kırım Göçleri, Balkan Göçleri ve Doğu Anadolu göçleri olmak üzere, özellikle Ceyhan ve havalisinin yerleşik sakinlerinin katmanları belirtilmekte, Ceyhan'ın eski isimleri, ile Ceyhan'ın beldeleri, köyleri ve mahallelerinin Orta Asya Türkçesi ile ilgili olanlarının etimolojik açıklamaları yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Ceyhan, Yarsuvat, Çukurova*

EXPLICATING NAMES OF CERTAIN NEIGHBOURHOODS AND VILLAGES IN AND AROUND THE TOWN CEYHAN

Abstract

This paper is concerned with the Turkification of Anatolia during the period of a thousand years within the contexts of immigration processes of Oghuz Turks and the immigrations from the Caucasus, Crimea, the Balkans and Eastern Anatolia into Chukurova region (Cilicia plain). It concentrates especially on the effects of these immigrations on the town Ceyhan in Chukurova explaining social stratifications of its sedentary populations, its historical names as well as providing etymological descriptions of the names of villages and neighbourhoods in the region that have affinities with Central Asian Turkic.

Key Words: *Ceyhan, Yarsuvat, Çukurova*

* Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi

yapılan Türk soydaşlarının göçleri ile Doğu Anadolu'dan gelen Türk ve Kürt vatandaşlarımızı da eklemek gerektiğini söylemeliyiz.

BİBLİYOGRAFYA

- 1936 Armenag K. BEDEVİAN, *Illustrated Polyglottic Dictionary of Plant Names*, Cairo, 1936.
- 1962 Ramazan ŞİMŞEK-Abdülkadir ÜNLÜ, “Tarih boyunca Ceyhan”, *Turizm Mecmuası* (Ceyhan Sayısı), Yıl: 5, Cilt: 5, Sayı: 11/9, Ocak 1962, s. 3-4.
- 1962 Enver Behnan ŞAPOLYO, “Ceyhan adının aslı”, *Turizm Mecmuası* (Ceyhan Sayısı), Yıl: 5, Cilt: 5, Sayı: 11/9, Ocak 1962, s. 7 ve 28.
- 1976 Mustafa SOYSAL, *Die Siedlungs und Landschaftsentwicklung der Çukurova: Mit Besonderer berücksichtigung der Yüregir-Ebene*, Bamberg, 1976.
- 1977 Osman Fikri SERTKAYA, “Osmanlı Şâirlerinin Çağatayca Şiirleri. IV”, XXII, İstanbul, 1977, s. 169-189.
- 1984 Turhan BAYTOP, *Türkiye’de Bitkiler ile Tedavi*, İstanbul, 1984, s. 326-327.
- 1989 Peter Alford ANDREWS, *Ethnic Groups in the Republic of Turkey*, Wiesbaden, 1989.
- 1992 Peter Alford ANDREWS, *Türkiye’de Etnik Gruplar*, İstanbul, 1992.
- 2002 Ali Tayyar ÖNDER, *Türkiye’nin Etnik Yapısı. Halkımızın Kökenleri ve Gerçekler*, İstanbul, 2002.
- 2008 Erdoğan ASLIYÜCE, “Çukurova’nın yıldızı Ceyhan’ın tarihi seyiri”, *1. Ceyhan Sempozyumu. Ceyhun’dan Ceyhan’a Bildiriler*, Adana, Eylül 2008, s. 51-62.
- 2008 Zekiye ÇAĞIMLAR, “Anadolu kültür zenginliğinin bir parçası olan Çerkezlerin Doğu Akdeniz kolunun bulunduğu Ceyhan’da geçmişten günümüze kadar kaşenlik ve evlilik geleneği”, *1. Ceyhan Sempozyumu. Ceyhun’dan Ceyhan’a Bildiriler*, Adana, Eylül 2008, s. 101-109.
- 2008 Aslı Emine ÇOMU, “Ceyhan’da göçmen yerleşimleri, göçmenlerin sosyal ve ekonomik hayata olan etkileri”, *1. Ceyhan Sempozyumu. Ceyhun’dan Ceyhan’a Bildiriler*, Adana, Eylül 2008, s. 119-121.
- 2008 Hilmi BAYRAKTAR, “Kırım Savaşı sonrası Adana Eyaleti’ne yapılan Nogay Göç ve İskânları (1859-1861)”, *Bilig*, Bahar 2008, Sayı: 45, s. 45-72.
- 2009 Sezaî ŞENGÖNÜL, “Mersin – Hambalis – Murt”, *Tırşik*, Çukurova Yerel Dergisi, Ocak-Şubat-Mart 2009, Sayı: 18, s. 14-16.
- 2014 Osman Fikri SERTKAYA, “Adana, Begrek > Beyrek ve Elma kelimelerinin kökeni üzerine”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, XIX-2, Ankara-2012, 2014, s. 101-114.

ÇUKUROVA BÖLGESİNDE KONARGÖÇER YAŞAM BİÇİMİNİN DÜNÜ VE BUGÜNÜ*

Ali DOĞANER**

Özet

Konargöçerlik, temeli hayvancılığa dayanan Türklerle özdeşleşen, Anadolu vatanlaştırıldıktan sonra da uzun yıllar sürdürülen bir yaşam biçimidir. Uzun bir tarihi geçmişe sahip Türk milletinin içerisindeki bazı gruplar yerleşik hayata geçip, şehirler kurup, tarım yaparak yaşamış olsalar da Türklerle, Türk kültürü ile özdeşleşen yaşam biçimi göçebelik ve konargöçerlik olmuştur. Bu yaşam biçiminin özünde etinden, derisinden, yününden, kılından faydalandıkları ve taşımada kullandıkları hayvanlarına uygun bir iklim ve coğrafyada daha geniş meralar arayıp bulma vardır.

Çukurova bölgesi uygun coğrafyası, iklimi, zengin su kaynakları ile hayvancılıkla uğraşan konargöçer Türkmen ve Yörüklerin tarih boyunca kışlak yurdu olmuştur. Bunun yanında bölgedeki dağlık alanlar, kışlak alanları kadar yaygın olmamakla birlikte, yaylak olarak kullanılmıştır. Konargöçer yaşam biçimindeki aşiretlerin bir kısmı farklı tarihlerde devletten toprak talep ederek, bir kısmı devlet zoruyla, bir kısmı da toprak satın alarak yerleşik hayata geçmişlerdir. Yerleşme yeri olarak tercihleri yüzyıllardır kışlak olarak kullandıkları Çukurova bölgesinden yana olmuştur.

Konargöçer yaşam biçimi günümüzde, geçmişteki kadar canlılığını korumakla birlikte, bünyesindeki birtakım değişim ve dönüşümlerle de olsa bölgede

* Bu bildiri, tarafımızca hazırlanıp 2013 yılında Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sunulan, Çukurova Üniversitesi BAP birimi FEF2010D27 proje numarasıyla desteklenen Çukurova Bölgesi Konargöçerlerinde Halk Kültürü ve Halk Edebiyatı başlıklı doktora tezindeki ilgili bölümün geliştirilmesiyle oluşturulmuştur.

** *Yrd. Doç. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-mail: adoganer80@hotmail.com*

hastalanabilmesi, ölebilmesi, çalınabilmesi risklerinin yeni iş kollarında görülmemesi bu değişimi cazip hale getirmiştir.

Sonuç

Çukurova’da görülen konargöçer yaşam biçiminin varlığı bölgedeki Türk varlığı ile birlikte başlamıştır. Uzun yıllar merkezi otoritenin müdahalesinden uzak bir şekilde kendi kuralları, yaşam alanları içerisinde tarihsel varlığını devam ettirmiştir. Bölgede kurulan otoriteler bu yaşam biçimine müdahale etmiş, kontrol altına almaya, yönlendirmeye, gelir sağlamaya çalışmıştır. Bölgeye yerleşen, yerleştirilen konargöçer aşiretler yanında başka bölgelere göçen, sürülen aşiretlere rastlanmıştır. Yerleşik hayata geçip, araziye bağlanıncaya kadar bölge nüfusunun bu dinamik yapısı devam etmiştir.

Günümüzde, Çukurova bölgesinde sınırlı bir alanda konargöçerliği devam ettirenlere rastlanabilmektedir. Hiç kuşkusuz bu kültürel olgu zaman içerisinde değişime, dönüşüme uğramıştır. Konargöçerler artık kıl çadırlarda kalmıyorlar, develerle göçmüyorlar, geleneksel kıyafetlerini giymiyorlar; ama geçmişin izlerini hâlâ taşımaktadırlar. Kültürün önemli bir ögesi olan kavalın yerini önce gramofon, ardından radyo en son da televizyon almıştır. Develer yerini traktöre; kıl çadır, branda kaplı çatılara; dokuma eşyalar, fabrikasyon eşyalara bırakmıştır. Geçmişe ait izler tamamen silinmemiş, göç olgusu devam etmiştir.

Geleneksel biçimde hayvancıkla uğraşanların karşılaştıkları göç yolu, yaylak, kışlak, mera sorunları çözülmeli, bu konuda yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Konargöçer yaşamı yansıtan kültürel unsurların tamamen kaybolmadan, unutulmadan kayıt altına alınması, müzelenmesi yoluyla gelecek nesillere aktarılması Çukurova kültürünün zenginliğini ortaya koyma ve Türk kültürünün sürekliliği bağlamında hayati öneme sahiptir.

KAYNAKÇALAR

AKBAŞ, A. Burhanettin, *Kayseri’de Yörükler ve Türkmenler*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Kayseri 2005.

ATAMAN, Sadi Yaver, “Bölgelerimiz: Çukurova”, *Türk Folkloru*, S. 62, s. 10-13, 1984.

BABUŞ, Fikret, *Osmanlı’dan Günümüze Göç ve İskân*, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2006.

BAYRAKTAR, Hilmi, “Kırım ve Kafkasya’dan Adana Vilayeti’ne Yapılan Göç ve İskânlar (1869-1907)”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 22, s. 405-434, 2007.

BEYAZIT, Bekir Sami, *1865-1866 Kürt-Dağı, Cebel’i Bereket Kozanoğlu’ları İsyamı ve Güneydeki Aşiretlerin İskânları*, Kültür Eğitim, Antakya 1989.

ÇABUK, Vahid, “Fırka-i Islâhiye, İskenderun ve Payas”, *Türk Kültürü*, S. 161, s. 291-298, 1976.

ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri’nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK, Ankara 1997.

DEMİR, *Alpaslan, XIII. yüzyılın İlk Çeyreğinde Anadolu'da Bozdoğan Yörükleri*, Berikan Yayınevi, Ankara 2012.

DOĞANER, Ali, “Çukurova Bölgesi Konargöçerlerinde Halk Kültürü ve Halk Edebiyatı”, Yayımlanmamış Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana 2013.

DULKADİR, Hilmi, “Yörükler”, *İçel Kültürü*, S. 33, s. 15-13, 1994.

EGAWA, Hikari & Şahin, İlhan, *Yağcı Bedir Yörükleri*, Eren Yayınları, İstanbul 2007.

ERDAL, İbrahim, “Cumhuriyet Döneminde Yörüklerin İskânı Konusu”, Hayati Beşirli ve İbrahim Erdal (Ed.), *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yörükler ve Türkmenler*, s. 1-15, Phoenix Yayınevi, Ankara 2008.

ERÖZ, Mehmet, *Yörükler*, TDAV Yayınları, İstanbul 1991.

GÜNDÜZ, Tufan, “Konar Göçer”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 26, s. 161-163, 2002.

GÜNGÖR, Kemal, *Cenubi Anadolu Yörüklerinin Etno-Antropolojik Tetkiki*, İdeal Basımevi, Ankara 1941.

HALAÇOĞLU, Yusuf, “Fırka-İ İslâhiye ve Yapmış Olduğu İskân”, *İ.Ü. Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 27, s. 1-20, 1973.

_____, *XVIII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, TTK, Ankara 1997.

_____, *Osmanlı Kimliği ve Aşiretler*, Babıali Kültür, İstanbul 2010.

KALKAN, Emir, *Afşar Ağrıları*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 1998.

KARABULUT, Serdar, “Adana İli Saimbeyli İlçesi Beypınarı Köyü Monografisi”, *Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayımlanmamış Bitirme Tezi*, Adana 2006.

KASABA, Reşat, *Bir Konargöçer İmparatorluk*, Çev.: Ayla Ortaç, Kitap Yayınevi, İst. 2012.

KOCA, Salim, “Anadolu Türk Beylikleri”, *Türkler*, C. 6, s. 703-755, Yeni Türkiye Yay, Ankara 2002.

KUTLU, Muhtar, “Yaşayan Bir Alt-Kültür Geleneği: Anadolu Göçer Kültürü”, *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri C. 1*, s. 59-66, Feryal Matbaacılık, Ankara 1992.

KUTLUSOY, Nazan, “Buruklu Âşık Kul Mustafa Hayatı-Şiirleri-Atışmaları-Halk Hikâyeciliği Derleme-İnceleme”, *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*, Çukurova Üniversitesi, Adana 2006.

POLAT, M. Said, *Selçuklu Göçerlerinin Dünyası, Karacuk'tan Aziz George Koluna*, Kitabevi, İstanbul 2004.

SANSAR, M. Fatih, “Tanzimat Döneminde Aşiretlerin İskânı” (H. Güzel, K.Çiçek ve S. Koca Ed.), *Türkler*, C. 13, s. 907-923, Yeni Türkiye Yay, Ankara 2002.

SÜMER, Faruk (1963), “Çukurova Tarihine Dair Araştırmalar”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, S. 1, s. 1-108, 1963.

ŞENESEN OKUŞLUK, Refiye, *Çukurova Bölgesi Girit Göçmenleri Halk Kültürü Araştırması*, Karahan Kitabevi, Adana 2011.

TERZİ, Mehmet Akif, *Gâvurdağı'nın Bulanık Tarihindeki Sır Perdesi*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2010.

YAVUZ, Nuri, *Fırka-i İslâhiye*, Gündüz Yay, Ankara 2004.

YURTSEVER, Cezmi, *Çukurova Türkmenleri*, Çukurovalı Yayınları, Adana 2009.

MERV'DEN VİYANA'YA OĞUZ GÖÇÜ VE FETTAHOĞULLARI ÖRNEĞİ

Necati DEMİR*

Özet

Oğuzlar, Türklüğün en önemli ve en kalabalık bölümlerinden biridir. Sınırları Özbekistan'dan başlayıp Viyana'ya kadar uzanmaktadır. Kurdukları *Selçuklu Devleti*, *Osmanlı Devleti*, *Türkiye Cumhuriyeti Devleti* dünyanın önemli devletleri arasında yer almaktadır. *Türkmenistan Cumhuriyeti*, *Azerbaycan Cumhuriyeti*, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti* ise diğer Türk-Oğuz devletleridir. Türk sınırları dışında kalan Afganistan, İran, Irak, Suudi Arabistan, Suriye, Ermenistan, Gürcistan, Ukrayna, Moldova, Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya, Kosova, Bosna-Hersek devletleri içerisinde yaşayan Türklerin büyük çoğunluğu da Oğuzlar'dır.

Türklüğün ve Türkiye'nin en büyük ailelerini belirlemek şimdilik elbette güçtür. Fakat Çukurova'da da önemli bir bölümü olan *Fettahoğulları*'nın, Oğuz yurdunun en büyük ailelerinden biri olduğu anlaşılmaktadır. Oğuzların Bayındır boyu Ağca Koyunlu oymağına mensupturlar. *Fettahoğulları*, Oğuz coğrafyasının hemen her köşesine yayılmıştır. Türkmenistan'ın Merv şehrinden 700'lü yıllarda başlayan yolculukları yüzlerce yıl sürdükten sonra Viyana'ya kadar uzanmıştır. Suriye Lazkiye'deki *Fettahlı Camisi*'nin 1250'lerde inşa edilmiş olması, tarihi bir derinliktir.

Akkoyunlu Devleti'ne bağlı oymaklardan biri olan *Fettahoğulları*'nın bir kısmı, Trabzon'un fethinden önce Bayburt, üzerinden Karadeniz'e ulaştıkları açıktır. *Fettahoğulları*'nın günümüzde Türkiye'de iki yörede yoğunlaştığını görmekteyiz: Osmaniye/Adana-Maraş ve Trabzon yöresi. Bu yoğunlaşmanın temeli, Akkoyunlu Devleti zamanında atılmıştır.

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü,
e-mail: demir_necati@hotmail.com

Fettahoğulları ailesi, çeşitli illerde kültür dernekleri de kurmuşlardır. 1995'te Kahramanmaraş'ta başlayan kültür dernekleri kurma süreci, devam etmektedir. 2009 yılı sonu itibarıyla Fettahoğlu Ailesi Kültür Dernekleri şunlardır:

Genel Başkanlığını Hakan Fettahoğlu'nun yaptığı *Fettahoğlu Ailesi Kültür ve Dayanışma Derneği Genel Merkezi*, 2000 yılında Ankara'da kurulmuştur.

2. Yönetim Kurulu Başkanlığını Kadem Sağlam'ın yaptığı *Vakfikebir Fettahoğulları Kültür Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği*, Trabzon ve çevresinde faaliyet göstermektedir.

Yönetim Kurulu Başkanlığını Celal Kaldırım'ın yaptığı *Hatay Fettahoğulları Yardımlaşma Dayanışma Eğitim ve Kültür Derneği*, güney illerinde faaliyet göstermektedir.

Yönetim Kurulu Başkanlığını Hasan Fettahoğlu'nun yaptığı *Trabzon-Of-Hayrat Fettahoğulları Dayanışma Derneği*, İstanbul ve çevresinde faaliyet göstermektedir.

KAYNAKÇALAR

- Demir, Necati., Erdem, Mehmet Dursun., Üst, Sibel, *Ebâ Müslim-nâme*, C. I, Ankara 2007.
- Halaçoğlu, Yusuf, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara 1997.
- Sümer, Faruk, "Akkoyunlular", *DİA*, C. 2, s. 270.
- Sümer, Faruk, *Kara koyunlular*, Ankara 1992.
- Türkay, Cevdet, *Başbakanlık Arşivi Belgelerine göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar*, İstanbul 1979.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri*, Ankara 1988.

TARİHİ VE SİYASİ BOYUTLARI İLE NUSAYRÎLİK : ÇUKUROVA ÖZELİNDE

Ayşe ATICI ARAYANCAN*

Özet

Bilindiği gibi Nusayrîlik, Muhammed b. Nusayr'a nisbet edilen, IX.yy'da İsmâîlîye'den ayrılarak Hüseyin b. Hamdan el-Hasîbî tarafından sistemleştirilen Şii bir inançtır. Zaman zaman Nusayrî adı dışında Çukurova Aleviliği, Arap Aleviliği, Akdeniz Aleviliği, Güney Aleviliği olarak adlandırılmışlardır. Tarihleri boyunca göç, felaket ve sürgüne maruz kalan Nusayrîler oluşumlarını tamamlamalarından sonra Fatımîlerin baskısıyla önce Suriye'nin dağlık bölgelerinde (Lazkiye, Banyas, Tartus) sonrasında çeşitli iktidar güçlerin baskı ile Anadolu'da Antakya, Adana, Tarsus ve Mersin civarında günümüze kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Kaynaklarda ve araştırma eserlerde tarihi geçmişleri ve kökenleri ile farklı değerlendirilmeleri bulunan Nusayrîler XIV. Yüzyıldan sonra Çukurova bölgesinde varlıklarını sürdürmüşlerdir. Tarih boyunca aşiret ve büyük topluluklar halinde içe kapalı ve çoğu kez tarihi süreçte değişen iktidar güçlerin kontrolü altında yaşayan Nusayrîlerin tarih ve siyasi boyutu ile ele alınması oldukça önemlidir.

Bu bildiride, Nusayrîlerin dünden bugüne Çukurova özelinde teşekkül süreci ele alınacak, dönemin iktidar güçleri Eyyubî, Moğol, Memlûklular, Haçlılar ve Osmanlı'ya karşı yürütmüş oldukları mücadeleler kısaca incelenecek, izlediği politika çerçevesinde Çukurova'da bugüne yaşayan Nusayrîlerin tarihi haritası oluşturulmaya çalışılacaktır. Özellikle Nusayrîlerin tarih yolculuğuna baktığımızda yerel aşiretler şeklinde kaldığını, hatırı sayılır bir devlet kuramadıklarını ve propagandalarını niçin sürdüremediklerinin sebep ve sonuçları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelime: *Nusayrî, Muhammed b. Nusayr, Çukurova, Adana, Tarsus, Fellah,*

* Yrd.Doç.Dr, Hitit Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü , ayse.atici2@gmail.com

Aynı şekilde bölgedeki kuraklıklar ve depremler ekonomilerini ve örgütlenmelerini ciddi etkilemiştir. Örneğin dağlarında dışlanmış olarak çok ağır şartlar altında yaşayan Nusayriler, kıtlıktan ve toprakları işleyememelerinde dolayı sıkıntı çekmiş, vergi borçlarını ödeyememekten dolayı bazıları isyan edip eşkiya oldukları için Osmanlı yönetiminin baskısına maruz kalmışlardır.³²

Sonuç olarak, tarihi sürece baktığımızda Çukurova bölgesinde yaşayan Nusayriler gerek siyasî sebepler gerekse doktrinsel nedenlerden dolayı daha çok dağlık bölgelere yerleşerek içe kapalı bir toplum haline gelmiştir. Bölgedeki diğer hareketler gibi zaman zaman siyasî hadiselerle taraf olurken, yoğun ve sistematize bir dinî baskı içeren politika ile karşı karşıya kalmışlardır. Tarihi kaynaklarda Şii fırkalar arasında görülen Nusayriler Sünnî İslam anlayışına mensup zümreler ve merkezi otoriteler tarafından baskı görmüştür. Sünnî idareciler onlara karşı olumsuz tavır takınmıştır. Çoğu zaman şiddete dayalı saldırılara maruz kalmışlardır. Bu nedenle Nusayrî bölgelerine hakim yönetimlerin olumsuz tavırlarına karşı takıyye ilkesini hem inançlarının hemde politikalarının temel taşı haline getirmişlerdir. Değişen siyasî iktidarların yaptığı dayatma, kimliklerine olan bağlılıklarını güçlendirmiştir.

Nusayriler Çukurova bölgesi ve diğer bölgelerdeki hakimiyetlerini küçük gruplar halinde de olsa korumayı başarırken, devlet kuramayıp Haçlı Seferleri sırasında bölgede oluşan istikrarsız ve yoğun siyasî durumdan yararlanarak sadece birkaç kale ve askerî güce sahip olabilmişlerdir.

KAYNAKÇALAR

AKSOY, Erdal, “Nusayrilerin Sosyal Yapıları ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye’de Yaşanan Bu Topluluğa Devletin Yaklaşımları”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi*, S.54, Ankara, 2010.

BİLGİLİ, Ali Sinan, “Osmanlı Arşiv Belgelerinde Adana, Tarsus, Mersin Bölgesi Nusayrileri (19-20.yy)”, *Türk Kültürü Hacı Bektaş Veli Dergisi*, S.54, Ankara, 2010, s.49-78.

BULUT, Halil İbrahim, “Tarih, İnanç, Kültür ve Dini Ritüelleri ile Nusayriler”, *Orta Doğu Yıllığı*, Sakarya, 2011, 578-614.

DOĞRUEL, Fulya, “Etnisite, Kimlik ve Yaşam Stratejileri: Nusayri Alevilere Bir Bakış”, *Kırkbudak Dergisi*, S. 8, Ankara, 2006, s.5-23.

FRIEDMAN, Yaron, *The Nusayri-Alawis, An Introduction to the Religion, History, İdentiy of the Leading, Minority in Syria*, Brill, Boston, 2010.

GÖKPINAR, Ali Zeynel, “Nusayriler İslamlaştırma Politikası ve Türklük Mefhumu”, *Alevi Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, S. 8, 2013, s.39-66.

KESER, İnan, Kenstel Dinamikler ve Kamusal Alan Farklılaşması: Nusayriler, *A.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara, 2006.

KİREMİT, İlker, “İnanç ve Tarihte Nusayriler Genel bir Değerlendirme”, *Geçmişten Günümüze Alevilik 1. Uluslararası Sempozyumu*, C.1, Bingöl, 2014., s.712-731.

MASSIGNON, Louis, “Nusayriler”, *İA.*, MEB, İstanbul, 1964, C.9 s.368-369.

³² Erdal Aksoy, “Nusayrilerin Sosyal Yapıları”, s.205.

ORTAYLI, İlber, “Alevilik, Nusayrilik ve Bab-ı Ali”, *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Aleviler, Bektaşiler, Nusayriler, Ensar Neşriyat, İslami İlimler Araştırma Vakfı*, İstanbul, 1999.

ÖZ, Mustafa, “Nusayriler”, *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Aleviler, Bektaşiler ve Nusayriler, Ensar Neşriyat*, İstanbul, 1999.

PAŞA, Ahmet Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, C.1, İstanbul, 1309.

ŞENZEYBEK, Aytekin, “Suriye’de Durzi, Nusayri, İsmaili ve Sünni İlişkiler”, *e-makalat Mezhep Araştırmaları*, VI/2, Güz 2013, s.469-493.

TAVİL, Gâlip- et, *Nusayriler: Arap Alevilerinin Tarihi*, Çev: İsmail Özdemir, Çivi Yazıları, İstanbul, 2004.

TÜRK, Hüseyin, *Anadolu’nun Gizli inançtı Nusayrilik*, Kaktür Yayınları, İstanbul, 2005.

TOZLU, Selahaddin, “Osmanlı Arşiv Belgelerinde Antakya ve İskenderun” *Nusayrileri, Türk Kültürü Hacı Bektaş Veli Dergisi*, S.54, Ankara,2010.

ULUÇAY, Ömer, *Arap Aleviliği Nusayriler*, Gözde Yayınevi, İstanbul, 1999

ÜZÜM, İlyas, “Nusayrilik”, *İA*, MEB, XXXIII, İstanbul, 2007, s.271-273.

ÜZÜM, İlyas, “Türkiye’de Alevi/Nusayri Önderlerinin Eserlerinde inanç Konutanna Yaklaşımı” , *İslam Araştırmaları Dergisi*, S.4, 2000, s.173-187.

ZEHRA, Muhammed A. Ebû, *İslamda Siyasi ve İtikâdi Mezhepler Tarihi*, Çev. Ethem Ruhi Fığlalı, Osman Eskicioğlu, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 1970.

DİNLER TARİHİNDE ADANA VE ÇUKUROVA

Münir YILDIRIM*

Özet

Yerleşim yerlerinin din, bilim ve düşünceyle ilişkisi, çeşitli bakımlardan ele alınabilir. Örneğin coğrafi konum, dini inançların ve kutsal mekânların merkezi olduğu gibi, bilim ve düşüncenin doğal bir mekânı haline de gelebilmektedir. Bu yüzden şehirlerin uzun süre ayakta kalmasının buldukları coğrafya ile yakından ilişkisi vardır. Burada her şeyden önce şunu vurgulamak gerekir ki, Adana tabiriyle, hem eski dönemlerde Kilikya'nın merkezinde olan bir şehir hem de geniş bir coğrafi alana sahip bölge kastedilmektedir. Burası sonraki dönemlerde Adana ve çevresini isimlendirmek amacıyla "Çukurova" tabiriyle de ifadelendirilmiştir. Dolayısıyla Adana'dan kasdın Kilikya bölgesinde bulunan Adana şehri ile diğer önemli ve büyük yerleşim yerlerinden müteşekkil coğrafyadır.

Anahtar kelimeler: *Adana, Din, Hitit, Çukurova.*

Abstract

Relationships of settlements with religion, science and history of thought can be considered in many aspects. Geographical position of a site, for instance, may have central importance for religious beliefs or sacred places and it may also be a natural residence for scientific or intellectual progress. Survival of cities for a long time is connected closely to their surroundings. Adana is both the central city in Cilicia in ancient times and a larger geographical region. Later this region was called 'Çukurova' to imply these two dimensions. Therefore, the term Adana is used to imply the city located in Cilicia region and other large settlements.

Key Words: *Adana, Religion, Hittite, Çukurova.*

* Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Dinler Tarihi ABD öğretim üyesi, e-mail: myildirim@cu.edu.tr

Tarsus'ta hâkim olan tanrıların menşesine inildiğinde onların yerel kökenli olmakla birlikte Grek, Roma, Ortadoğu ve İran Pers karakterlerini de yansıttığı anlaşılmaktadır. Tarihsel süreçte Tarsus'un dini yapısında ilk olarak pagan kültürünün izlerini taşıyan inançlar ortaya çıkmıştır. Bunlar içerisinde en önde gelenlerden biri "Sandan" kültüdür. Tarsus'un yerli kültü olarak da kabul edilen bu inanç bir "sır" dini olarak kabul edilir. Sandan kültü, bir sır dini olarak ifade edilmekle birlikte, Yunanlıların Herkül'ü ile Romalıların Herakles'ine tekabül eden verimlilik tanrısı Tarsuslularca "Sandan" olarak isimlendirilir. Bu tanrı, Tarsus şehrinin kurucusu olarak kabul edilmiş ve Tarsus halkı onun adına yıllık anma festivali düzenlemiştir. Tarsuslu halkın geniş katılımı ile gerçekleşen bu festivalde bitki tanrısının yıllık ölüp dirilmesini temsil eden tören yapılırdı.¹³ Grek kültüründe görülen tipik koruyucu ziraat tanrısı¹⁴ sandan kültüründeki yıllık kutlanan ölüp-dirilme festivali ile Tarsus'ta kendini gösterir.

Tarihsel süreçte Adana ve çevresinde en eski dönemlerden itibaren dini inançların etkisini görmek mümkündür. Bu bölgedeki tanrı adlarının Sümer ve Babil'dekilerle benzerliğine rastlanmış, bunlara çeşitli ibadet ve kurban sunmak amacıyla tapınaklar inşa edilmiştir. Tanrılar tipik Yunan tanrıları karakterinde, insanlar gibi zaaf içerisinde, antropomorfik özellikler yansıtmıştır. Ayrıca bu dönemde dini inanışlarla birlikte yaygın olarak büyü, tıp ve falcılık, yıllık kutlanan dini bayram ve festivaller de görülmüştür. Netice itibarıyla Adana, erken dönemlerden itibaren dini inanç ve ritüeller açısından kendine özgü zenginlik içeren bir yerleşim birimi görünümünü hak etmiştir.

KAYNAKÇALAR

- DARKOT, Besim, "Adana", *İslam Ansiklopedisi (M.E.B)*, c.1, Eskişehir 1997.
- ELİADE, Mircea, *Dinler Tarihi Sözlüğü*, Çev. Ali Erbaş, İnsan Yayınları, İstanbul 1997.
- GÜNDÜZ, Şinasi, *Pavlus: Hristiyanlığın Mimarı*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2001. <http://www.newadvent.org/cathen/14461b.htm>
- SARIKÇIOĞLU, Ekrem, *Başlangıcından Günümüze Dinler Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2002.
- TOKAREV, Sergei, *Dünya Halklarının Dinler Tarihi*, Çev. Rauf Aksungur, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2006.
- UYGUR, S. Haluk, *Tarihi, Turistik Yerleri ve Kentsel Dokusuyla Çukurova'nın Merkezi: Adana*, Adana Büyükşehir Belediyesi Altın Koza Yayınları, Adana 2008.
- ÜNAL, Ahmet - GİRGİNER, K., Serdar, *Kilikya-Çukurova: İlk Çağlardan Osmanlılar Dönemine Kadar Kilikya'da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji*, İstanbul 2007.
- WALLACE, Richard – WİLLİAMS, Wynne, *Tarsuslu Paulus'un Üç Dünyası*, Çev. Z. Zühre İlkelen, Homer Kitabevi, İstanbul 1999.
- YILDIRIM, Münir, "Antik Dönemlerde Adana'da Dini İnanç", *Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.14, Adana 2014 s.35–48.

¹³ Şinasi Gündüz, *Pavlus: Hristiyanlığın Mimarı*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2001, s. 95.

¹⁴ Sergei Tokarev, *Dünya Halklarının Dinler Tarihi*, Çev. Rauf Aksungur, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 441.

ADANA RAMAZANOĞULLARI AİLESİNDEN MAHMUT SAMİ RAMAZANOĞLU VE CUMHURİYET DEVRİ ANADOLU TASAVVUF ANLAYIŞINDA YENİ BİR DÖNEM-ERENKÖY CEMAATİ

Nejdet GÖK*

Özet

Cumhuriyet Devri Anadolu tasavvuf önderlerinin en önemlilerinden birisi hiç kuşkusuz Mahmut Sami Ramazanoğlu Efendidir. 1892 yılında Adana’da doğmuş, 12 Şubat 1984 yılında da Medine’de vefat etmiştir. Babası Ramazanoğulları’ndan Müctebâ Bey, annesi ise Ümmügülsüm Hanım’dır. Dedesi Abdülhâdî Efendinin (ki Sâmi Efendi Hazretleri’nin büyük dedelerindendir) tesbîatine göre Ramazanoğlu beyliği aslen Türklerin Oğuz boyunun Üçoklar kabîlesindedir. Sami Efendi ilk, orta ve lise tahsilini memleketi Adana’da tamamlamıştır. İstanbul Darü’l-Fünun Mektebi, Hukuk Fakültesini birincilikle bitirmiştir. Tasavvuf derslerine de ilk kez milli tasavvuf anlayışının merkezi denilebilecek Nakşi-Gümüşhâneli dergâhında başlamıştır. Bir müddet sonra tavsiye üzerine Kelâmî dergâhı şeyhi ve meclis-i meşayih reisi Erbilli Es’ad Efendi (1847-1931)’ye intisab etmiştir. Kısa bir süre içinde tasavvuf meratibini tamamlamış ve icazetini almıştır. İlk irşad vazifesine de memleketi Adana’da başlamıştır (1925). Ancak kısa süre sonra tekke ve zaviyelerin kapanması üzerine, 20 yılını Adana Cami-i Kebir’de vaaz ve evlerde özel sohbetler yaparak geçirmiştir. Bu arada da kimseye yük olmamış, şahsi geçimini temin etmek için bir kereste ticarethanesinde muhasebecilik yapmış, sadece kendi alın teriyle geçinmiştir. Demokrat Parti’nin iktidarından sonra 52 yaşında İstanbul’a hicret etmiştir.

* Doç.Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi SBBF Tarih Bölümü/KONYA
e-mail: ngok46@yahoo.com.tr

KAYNAKÇALAR

- ALTINOLUK DERGİSİ* muhtelif sayılarda yayınlanan sohbet, makaleler, Mahmud Sami Efendi ve cemaatine ait web sayfaları ve video kayıtları dışında;
- DEMİRCİ, Mehmet, “Sami Efendi”, *Yeni Dünya*, s.136, İstanbul 2005, s.28-29.
- ERBİLİ, Muhammed Esad Efendi, *Kenzü'l-İrfan*, Mahmud Bey Matbaası, Dersaadet 1317.
- ERBİLİ, Muhammed Esad Efendi, *Risale-i Es'adiyye ve Fatiha-i Şerife Tercümesi*, Erkam Yayınları, İstanbul 1986.
- ERBİLİ, Muhammed Esad Efendi, *1001 Hadis –İbadet ve Ahlak İle İlgili- Erkam Yayınları*, İstanbul 1989.
- ERBİLİ, Muhammed Esad Efendi, *Mektubat*, (neşre hazırlayanlar: H.Kamil Yılmaz/İrfan Gündüz) Erkam Yayınları, İstanbul 2005.
- ERİŞ, Mustafa, *Mahmud Sami Efendi'den Hatırlar 1-3*, Erkam Yayınları, İst. 2012-2014
- KARA, Mustafa, *Metinlerle Günümüz Tasavvuf Hareketleri*, Dergah Yayınları, İst. 2002.
- KURT, Yılmaz, “Ramazanoğulları Beyliği”, *Tarihte Türk Devletleri, C.II*, Ankara 1987, s.519-528
- KURUCU, Ali Ulvi, *Hatıralar; 1-4*, (Yayımlayan: M.Ertuğrul Düzdağ), Kaynak Yayınları, İstanbul 2010-2014
- ÖZDAMAR, Mustafa, *Ramazanoğlu Mahmud Sami Efendi*, Kırk Kandil Yayınları, İst. 2012.
- RAMAZANOĞLU, Mahmud Sami, *Dualar ve Zikirler*, Erkam Yayınları, İstanbul 2014.
- RAMAZANOĞLU, Mahmud Sami, *Musahabe 1-2-3*, Erkam Yayınları, İstanbul 2013.
- RAMAZANOĞLU, Mahmud Sami, *Musahabe 4-5-6*, Erkam Yayınları, İstanbul 2013.
- RAMAZANOĞLU, Mahmud Sami, *Hulefa-i Raşidin*, Erkam Yayınları, İstanbul 2013.
- SÜMER, Faruk, “Ramazanoğulları”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c.34, İstanbul 2007, s.442-445
- TOPBAŞ, Musa, *Sultanü'l-Arifin eş-Şeyh Mahmud Sami Ramazanoğlu*, Erkam Yayınları, İstanbul 2013.
- TOSUN, Necdet, “Ramazanoğlu Mahmud Sami”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, cilt: 34, İstanbul 2007, s. 442-443
- VAKKASOĞLU, Vehbi, *Maneviyat Dünyamızda İz Bırakanlar*, Nesil Yayınları, İst. 1987
- YARDIMEDİCİ, Osman Şevket, “Şam Günleri”, *Altınoluk*, s.204, İstanbul 2003.
- YILMAZ, H.Kamil, “Esad Erbili”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c.11, İstanbul 1995, s.348
- YILMAZ, H.Kamil, *Altın Silsile*, Erkam Yayınları, İstanbul 1994.

ÇUKUROVA'DA KÜRTLER: KÜRTLER VE TÜRKLER BİRBİRLERİNİN NESİ OLUR?

Mustafa AKSOY*

“Kürtlere her ne kadar inanmazsak da onları kullanmamız çıkarımız gereğidir. Doğu illerine gelince; Türklerle harp etmeden o bölgeleri Ermenistan ve Kürdistan diye bölemeyiz...” (Mr. Kidson’dan Sir E. Crow’a, 28 Kasım 1919).¹

Bu bildiride, önce Kürt tarihi hakkındaki söylemler tartışılacak. Sonra, tarihi süreç içinde Çukurova’da yaşayan Kürtlerin sosyal yapıları hakkında bilgiler verilecek. Daha sonra da sözlü tarih çalışmaları ile tarih sosyolojisi bağlamında Kürtler ve Türklerin birbirlerinin nesi olduğu hakkında bilgiler sunulacaktır.

1927 yılında İngilizce hazırlanan İslam Ansiklopedisi’nin "Kürtler" maddesini yazan Wladimir Minorsky dilden hareketle etimolojiyi kullanarak "Kürt" kelimesinin kaynağını bulmaya ve bir "Kürt" milleti inşa etmeye çalışır. Hareket noktasını ise M.Ö 401–400 yıllarında Ksenophon’un "Anabasis-Onbinlerin Dönüşü" adıyla yazdığı eserde kullandığı Kardukh kelimesi oluşturur. Ksenophon bu konuda şunları ifade eder: "... Lydia ve İonia’ya ulaşıldığını ve kuzeyde dağlar aşılınca Kardukh’lar ülkesine varıldığını bildirdiler. Bu halkların dağlarda oturduklarını, çok savaşçı olduklarını ve Krala bağımlı bulunmadıklarını söylüyor... Bununla birlikte Kardukh’lar, ovayı yöneten satrapla? barış halindeymiş."² Minorsky’nin

* Dr. Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi

¹ Ulubelen, Erol, *İngiliz Belgelerinde Türkiye*, İstanbul, 2005, s. 197.

* Satrap: Perslerde vali, yönetici unvanı.

² Ksenophon, *Anabasis- Onbinlerin Dönüşü*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1974, s. 111.

ADANA YÖRESİNDE TÜRK KÜLTÜRÜNÜ İLGİLENDİREN YAŞAYAN HUSUSLAR: ORDU, ZEYBEK VE KIZ-KULESİ

Tuncer BAYKARA*

Bu üç unsur yüzlerce yıllık bir zaman diliminin içinden çekilip alınmıştır. Bunlardan “Ordu”, daha çok kadim olmakla birlikte XVI. yüzyıl ağırlıklı bilgileri yansıtır. “Zeybek” kavramı da belki XVIII. ve XIX. yüzyılın içindedir ve nihayet Kız-kulesi toponimik bir ad olarak , XX. ve XXI. yüzyıllarda da yaşayan bir gerçek ve olgudur.

Sözlerime başlamadan önce , bir başka gerçeğe veya vakıya temas etmek isterim. Benim baba-annem Hörü Nenem (1883-1967), bizim oralıların deyişi ile “Ürer”lidir. “Ürer” sözü ilk bakışta bir anlam ifade etmez gibi görünse de bu isim 24 Oğuz boyundan birisinin ismidir. Şimdilerde resmi adı Yüreğil olan ve benim doğum yerim olanh Yatağan köyüne çok yakın bir komşu köydür. Resmiyette sonunda “ı” olmasına rağmen halk ağzında ve gerçekte kelimenin sonunda “r” olduğunu, yani Yüreğir olması gerektiğini “Ürer” telaffuzu gösterir. Nasıl ki Adana’da, artık Büyük şehir içinde sayılan bir kaza ismi de Yüreğir dir. Dolayısıyla ben, akrabam sayılabilecek bir şehre gelip konuşmaktayım. Buna vesile olduğu için aziz dostum, değerli araştırmacı Prof. Dr. Yılmaz Kurt ve diğer yetkili arkadaşlarına teşekkür ederim.

1. ORDU

Kaşgarlı Mahmud’dan itibaren anlamını açık olarak bilip takib ettiğimiz bir gerçektir. Günümüzdeki silahlı kuvvetler anlamının dışında o yıllarda hanın, hakanın oturduğu yer, karargahı, maiyeti demektir.

“Ordu”, bu anlamıyla XI-XII yüzyıllarda Ordu-balık ve Ordu-kendi isimlerinde de yaşamıştır. Sonraki yüzyıllarda da bu anlamını taşımaya devam etmiştir.

* Prof. Dr., Emekli Öğretim Üyesi.

Sonuç olarak, bu üç kavram, Adana yöresindeki Türk özelliklerinin yüzyıllar boyunca görüldüğünü açık olarak belirtmektedir. Bu kavramlar ilk bakışta hayatın kendi içindeki olağan şeyler veya önemsiz gibi görünse de yine de dikkat edildiğinde birer kanıttır. Üzerinde yine de , fazla durulmaya ve incelenmeye değer hususlar da vardır diyebiliriz.

KAYNAKÇALAR

- Yılmaz Kurt: *Çukurova Tarihinin Kaynakları, Cilt I: 1525 Tarihli Adana Mufassal Tahrir Defteri*, TTK, Ankara 2004.
- Cilt:II, *1547 Tarihli Adana Sancağı Mufassal Tahrir Defteri*, TTK 2005.
- Cilt:III, *1572 Tarihli Adana Sancağı Mufassal Tahrir Defteri*, TTK 2005,
- Yılmaz Kurt-M.A. Erdoğan, *Çukurova Tarihinin Kaynakları, cilt IV, Evkaf Defteri*, TTK 2000.
- Yılmaz Kurt, *Menemencioğulları Tarihi*, Ankara 1998.
- Tuncer Baykara, *Kız Kulesi, Efsaneden Tarihi Gerçeğe*, TTK Ankara 2004.
- Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş: I. Anadolu'nun İdari Taksimati*, 3.baskı, İstanbul 2015 (Bilge yayıncılık).
- Belediyeler*, Ankara 1956 (İller Bankası Neşriyatı).
- Dr. Emel Esin, "Orduğ (Başlangıçtan Selçuklulara Kadar Türk Hakan Şehri), s. 135-215, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi* (1968 tarihli görünüyör ise de basımı 1972 tarihindedir)
- Dr. Emel Esin, "Balıq and Ordu, (The early turkish Circumvallations in architectural aspects), *Central Asiatic Journal*, vol.27, no.3-4, 1983, s. 168-208.
- Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye*, 1308, 46. Defa

BATI BALKANLAR GÖÇMENLERİNİN TÜRKİYE’DEKİ KÜLTÜRLEŞME SÜREÇLERİ “ADANA İLİ ÖRNEKLEMİ”

Sibel AKOVA*
Tuba ÇEVİK ERGİN**

“Hanımlar ve Efendiler!...

Balkan milletleri, bugün Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan, Yugoslavya ve Türkiye gibi müstakil siyasi mevcudiyetler halinde bulunuyorlar. Bütün bu devletlerin sahipleri olan milletler asırlarca beraber yaşamışlardır. Denebilir ki, Türkiye Cumhuriyeti dahil olduğu halde son asırlarda vücut bulan bugünkü Balkan devletleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun yavaş yavaş parçalanmasının ve nihayet tarihe gömülmesinin tarihi neticesidir. Bu itibarla Balkan milletlerinin asırlara şamil müşterek bir tarihi vardır. Bu tarihin elemli hatıraları varsa, onlara sahip olmakla bütün Balkanlılar müşterektir. Türklerin hissesi ise daha az acı olmamıştır.”

Mustafa Kemal ATATÜRK,
II. Balkan Konferansı,
1931, Ankara.

Özet

Avrupa'nın doğuya, Türkiye'nin de batıya açılan kapısı konumunda olan Balkanlar, siyasi ve beşeri coğrafyası, jeopolitik konumu ile uhdesinde barındırdığı kültür ve medeniyet zenginliği ile tarihsel süreç içerisinde daimi suret ile dünya milletlerinin ve dahi günümüze değin pek çok bilim dalının mensubu araştırmacının merak ettiği, pek çok alanda zor geçit veren dağları gibi yanıtlarına tek bir parametre ile ulaşılamayacağı, dil, kültür ve geleneklerin tanımlanmaya ve anlamlandırılmaya

* Dr. İzocam Ticaret ve Sanayi A.Ş. (İYEM) akova@izocam.com.tr

** Dr. Plato Meslek Yüksek Okulu Tubacevik2000@gmail.com

ve başarılı çalışmalar gerçekleştirmek adına, gayret göstermekte ve Türkiye’de yaşayan tüm Batı Balkan Göçmenleri tarafından bilinmekte ve takdir edilmektedirler.

Günümüzde, Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi teoreminde, en üst katman (basamak) olan, kendini gerçekleştirme aşamasını yaşayan Batı Balkan Göçmenleri, yani Balkan topraklarından canlarını korumak, dini vecibelerini özgürce yerine getirebilmek ve hak ettikleri insani yaşam koşullarına erişebilmek adına açlık, sefalet, baskı, zulüm, tehdit, hastalık gibi nice yoklukları ve sıkıntıları başarı ile aşan Müslüman “Boşnaklar” Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin evlatları olmayı başarmış, kendi farkındalıklarını yaratmış, sahip oldukları potansiyeli kavrayarak, en iyi şekilde değerlendirme yolunu seçmiş, kültür kuram ve etüdleri arasında örnek gösterilebilecek bir düzeyde kültürleşme süreçlerini başarı ile tamamlamışlardır. Boşnaklar olarak isimlendirilen, Batı Balkan Göçmenleri, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin sadık ve güvenilir bireyleri olarak, canları kadar sevdikleri vatanlarına bağlı, ülkenin bölünmez bütünlüğüne saygılı ve destek, müreffeh medeniyetler seviyesine erişiminde ise gayret göstererek, üretimin ve yönetimin hemen her alanında katkılar sağlayarak, yaşamlarını idame ettirmektedirler. Osmanlı İmparatorluğu’nun kaderini tayin eden Balkan coğrafyası olmuş iken, Evlad-ı Fatihan Türk ve Müslüman toplumlarını kaderini ise Türkiye Cumhuriyeti Devleti tayin etmiştir.

KAYNAKÇALAR

- Ağanoğlu, H.Yıldırım, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Balkanlar’ın Makus Talihi: Göç”, İz Yayıncılık, İstanbul, 2012, s.375.
- Bayhan, Faruk, “Adana İl Yılığ-1973”, www.adana.gov.tr, Altın Şehir, Adana, Aktaran: <http://www.adanadan.biz/icerik.asp?ICID=55>, E.T: 11.03.2015.
- Berry, John W., “Immigration, Acculturation and Adaptation”, Applied Psychology: An International Review, 1997, 46 (1), pp.7.
- Doğanay, Filiz, “Türkiye’ye Göçmen Olarak Gelenlerin Yerleşimi”, Devlet Planlama Teşkilatı, <http://www.gocsempozyumu.org/turkiyeyegoc.htm>, E.T: 20.03.2015.
- Halaçoğlu, Ahmet, “Balkan Harbi Sırasında Rumeli’den Türk Göçleri (1912-1913)”, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2. Baskı, Ankara, 1995, s.133.
- <http://www.adanabosnadernegi.org/>, E.T: 21.03.2015.
- İpek, Nedim, “Mübadele ve Samsun”, T.T.K. Basımevi, Ankara 2000, s. 1.
- Kutlu, Sacit, “Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s.537.
- Marshall, Gordon, “Sosyoloji Sözlüğü”, Çev. O. Akınay, Ankara, 1999, s.685.